CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

॥ श्री गणेशाय नमः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDE- Delhi

का.मा श्रीगणेशाय नमः॥ यं शैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदान्तिनो बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कर्त्तेति नैया
यिकाः अर्हन्नित्यथ जैनशासनरताः कर्मेति मीमांसकाः॥ सोयं वो विदधातु वाञ्छितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः॥१॥
कपयश्च तु॥ सुनिश्चिता बालखिल्याः सर्वलोकहिते रताः॥ कलौ कलुषचित्तानां लोकानां दीनभाषिणां॥२॥ ज्ञानवि
ज्ञानहीनानां शिश्नोदरसुखैषिणां॥ क्षणभंगुरदेहानां लोकानां ... ॥ स्वार्थं तत्परमानसां॥३॥ कथं
स्मृतो भगवान् अविष्यति ज्ञानाय नः॥ कृतं वै ... न कृतं कृतमम॥४॥ नष्टिरं जायते चित्तं ... त्रा
न पादि पुण्या ... मृथो ना मुक्ता राय ... यत्॥५॥ इह लोके परत्रापि येन पुण्यमवाप्नुते॥ बालखिल्या
ऊचुः॥ सर्व ... प्रसन्नमुनिवरैः कलियुगे प्रभंजिना॥६॥ विवरं जिनयामूहाना नाना मार्गोपदेशकाः॥ तेषामेवैभा
स्करे ताये ... कृतमनुजमम॥७॥ भास्कर उवाच॥ श्रृणवन्तु भो भवन्तोपि बालखिल्याश्च नारद॥ सनकाद्या भवन्तोपि
श्रृणवन्तु ब्रह्मपुत्रमम॥८॥ मन्यदि अमराणां देवजायते सर्वदा वरं॥ तेनैव हृष्टि मायाति ज्ञायते ऽन्तर्हितं ततः॥९॥
ब्रह्म विष्णु महेशाद्यैरेकदा प्रार्थितं स्वयं॥ कथं तव गतेनाम्नं ज्ञायते नृते स्वयं॥१०॥ एवं तैः प्रार्थमानो हं स राम
कानाः स्वां गांधर्वं भवाँ॥ चत्वारः एव पुरुषा युगरूपा महोज्वलाः॥ ... नराः सात्विकः श्वेतवस्त्रमाल्याविभूषणाः॥ १

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

ज्ञानमुद्रांकरो विश्वव्यापकस्तिमिरलोचनः ॥१२॥ ह्लादिनीयो रजस्सोजामोद् रङ्गुल्लक धारकः ॥ दानावदान्यः स्मरस्य कुलजानि
विभागकृत ॥१३॥ तृतीयस्तामसो होमप्रतीमापत्रुधारकः ॥ पठन्नेवं गीतनन्दकरं लोकैः समावृतः ॥१४॥ चतुर्थो मदिरामत्तः
करास्यालिंगपीडकः ॥ स्कन्धयोर्देव्युवतिहास्यघूर्णितलोचनः ॥१५॥ पास्यं उवाच ॥ एतान्यष्टौ तु भो देवाः कारणानि गतेऽपि
लभ्याः ॥ उत्पत्तिस्थितिनाशाय सर्वेषां पर्वदा स्पृहं ॥१६॥ हारकुक्ता भास्करस्य सर्वमेदिनी तां पगाहन ॥ ब्रह्माद्याः परिपृच्छुः अनं
त्यर्पुषानैः ध्यानैः ॥१७॥ देवा ऊचुः ॥ कथं श्रीभास्करगतिः कथं कालां च कोऽभवात् ॥ कस्य एवेषां किं कार्यं त्वयात्र रागमुख्यानां
१८॥ सूत उवाच ॥ त्वं सृष्टो सिपदार्थ्यब्रह्मन्नहि वसादिनः ॥ प्रभुत्वे कं समलक्षं सू पुनं चापृ सख्यम् ॥१९॥ सहस्रंसोरवर्षा रुँ १०१८०००
णां प्रयत्नेन तु मयाष्टनाः ॥ ध्यानायतपसे ज्ञानमोक्षसाधनकर्मणि ॥२०॥ मयि नास्ति नरः कोऽपि स्वत्या पुच्छिन्नयान्वितः ॥
बलनिष्ठा नरा सर्वे रविमराइलभेदितः ॥२१॥ ब्रह्मोवाच ॥ एतस्मादुत्तमश्चाहं येनानाम महाबलः ॥ नृणां सुखे करोऽसं तं प्र
[illegible] न्धधर्मविनाशकः ॥२२॥ मयावर्णाश्चवस्याश्च ज्ञातिभेदाः पृथक् पृथक् ॥ उत्पादिता राजनी[illegible]ः सो
ख्यानि विविधानि च ॥२३॥ उज्ञावचास्तथा धर्मा भ्रान्त धर्म विनाशकाः ॥ प्रयुतेके हि लक्षं च नव च संख्या युता [illegible] च ॥२४॥ प
त्र सहस्राणि च मे मानं वृद्धिं संप्रीशयाम्यहम् ॥ सूर्य उवाच ॥ ब्राह्मजुर्दिवाम् द्वायो युगाना मुत्तमं युगम् ॥२५॥ ह्रापरं
नाम विख्यातं नानासौख्यप्रदायकं यमाश्रोहं तु प्रैरयामि सर्वेषां सुखहेतवे ॥२६॥ पड्युतेनाष्ट लक्षं च तुः संख्य सहस्र
कं ॥ मत्कालस्य प्रमाणं हि प्रोक्तं न हि मयाष्टनाः ॥२७॥ जैमिनेसू स्वरूपे राक्षमे मार्गः प्रकाशितः ॥ वर्णाभेदाः कृताभ्य

५=१२९६०००

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का.मा. ग्रानेतेषां जीवने विधिः ॥२८॥ विवादिनश्च ये नानो मया धर्माः प्रकाशिताः ॥ नाम साङ्ख्यं भविष्यन्ति मयि भक्ताः सहस्रशः ॥२९॥
२ कान्योन्यं तेषु निरस्के रा घ्नास्यन्ति विलयं क्रमम् ॥ भान्हतासां चैव सर्वेषामहं ज्येष्ठोस्मि देवताः ॥३०॥ कलिरुवाच ॥ साधिकृत्यं
करोषि कुत्र मन्ये भ्रान्तिभिः कथम् ॥ मन्माहात्म्यमज्ञानन्ति ज्ञात्वैव स्त्रिवर्जितैः ॥३१॥ एतद्वैविहीनोहं कलिः सर्व
५=४३२००० शिववर्जितैः ॥ अयुतं वत्सराणां लक्षं सहस्रं छिन्न यंत्रयो ॥३२॥ मत्कालपरिमाणं तु ये स्यामि ह्रदि धीयम् ॥ परस्त्रीगम
ने धृते वीर्यं छत्रनिकटके ॥३३॥ ये भ्रष्टा हन्ति लोपं च मद्यमांसादिभक्षणे ॥ मयि स्वल्पायुषो लोका वक्रधा विधवा गताः ॥३४॥
सर्वे लोका जारजाताः शिश्नोदरपरायणाः ॥ वाममार्गरता भ्रातृभगिनीभोगकारकाः ॥३५॥ बाल्ये केवक्रधा सर्वे नि
नादेगसंयुता ॥ ब्राह्मणाः शूद्रकर्माणः शूद्रा ब्राह्मणवृत्तयः ॥३६॥ धूर्ताः कूटाः सर्वजनाः पतिं त्यक्ष्यन्ति संगरे ॥ स्वल्पे
नेहेतु नार्यो भर्तृत्यागविधायकाः ॥३७॥ ज्ञानिनं ध्यानकोकुवं ध्यानतवं ध्यो भवन्ति च ॥ विद्यालम्पटीकला ... श्वने
वेष्टवरमन्निव ॥३८॥ दासीभोगरता लोकाः परित्यज्य कुलस्त्रियम् ॥ एवं धर्मं करिष्यामि भ्रान्तधर्मविनाशकं ॥३९॥
एतन्मम स्वरूपं तु यो जानाति स पण्डितः ॥ सर्वधर्मपरित्यक्ते मां जानीत युगं कलिम् ॥४०॥ देवा ऊचुः ॥ कलेन वसमोनास्ति
केश्चिच्छिन्न विमोहकः ॥ किंचित्तु नं वदाने वाते न मुक्तो भवे ज्ञानेः ॥४१॥ तपांकृत्वा वदच्छिंपंति तु लोकं ब्रजे यथा ॥ कलि
रुवाच ॥ ऊर्जन्नं वदनाम्रोक भास्करेणाश्रुतं मया ॥४२॥ मयापि स्वर्गगमनं कारणां स्यूपतां न तत ॥ सूर्य उवाच ॥ द्वादशा रा.म.
नां तु मासानां मार्गशीर्षो निष्फलकः ॥४३॥ तस्मान्महाफलः प्रोक्तः कार्त्तिकोऽत्र कलौ युगे ॥ एकतः सर्वदानानि एकतो नि २

एकैवरमार्गे क्षोरको रिक्रनाः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

नियमास्तथा॥४४॥ एकतः कार्त्तिकस्नाने ब्रह्मरात्रेतु लयाश्च तम्॥ संतिष्ठेव संपत्तिः कलौ ये षां प्रदृश्यते॥४५॥ अवश्यं तैः कृतं विधि
कार्त्तिके स्नानमादरात्॥ स्नानं च दीपदानं च तुलसीवनपालनम्॥४६॥ भूमिशय्या ब्रह्मचर्यं तथा द्विदलवर्जनम्॥ विष्णुसं
कीर्त्तनं सत्यं पुराणश्रवणं तथा॥४७॥ कार्त्तिके मासि कुर्वन्ति जीवन्मुक्तास्त एव हि॥ न कार्त्तिकसमं धर्म्मं अर्थं नो कार्त्तिकात्स्वयं॥४८॥
न कार्त्तिकसमं काम्यं मोक्षदं न च कार्त्तिकात्॥ युधिष्ठिरे राजधर्मार्थं अर्थार्थं च कुबेरा च॥४९॥ ओंसि स्मिन तु कामार्थं मोक्षा
र्थं च नारदेन च॥ कृतमेतद्व्रतं न स्नात ऐश्वर्य प्रियं च हि॥५०॥ ॥इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये प्रथमो
ध्यायः॥ ॥अरुणउवाच॥ ब्रूहि भास्कर सर्वात्मन् कदारभ्य व्रतं कृतं॥ सफलं जायते सम्यक् का च पूजात्र देवताः॥१॥ सूर्य
उवाच॥ अहं विष्णुश्च शर्वश्च देवो विघ्नेश्वरस्तथा॥ एकोऽहं पंचधा जातो नाट्ये स्वत्र धरो यथा॥२॥ अस्माकं सर्व एवैते भेदा
द्विष्टि स्वगेश्वर॥ तस्मात्सौरैश्च गाणेशैः शाक्तैः शैवैश्च वैष्णवैः॥३॥ कर्त्तव्यं कार्त्तिके स्नानं सर्वपापापनुत्तये॥ सूर्यस्य शीतनयेवा
र्य तुलासंस्थे दिवाकरे॥४॥ इषपूर्णिमासमारभ्य यावत्कार्त्तिकपूर्णिमा॥ तावत्स्नानं विधातव्यं [illegible] संतुष्टये न वै॥५॥
देवीपक्षं समारभ्य महारात्रिर्तु दृष्टी॥ तावत्स्नानं विधातव्यं देवी संप्रीयतामिति॥६॥ द्वीपक्षं समारभ्य कृष्णायां कार्त्ति
के भवेत्॥ चतुर्थीतावदेवं स्यात्स्नानं गणाधिपतुष्टये॥७॥ एकादशी समारभ्य आश्विनस्यासिते तराम्॥ एकादश्यां कार्त्तिक
स्य शुक्लायां परिपूर्यते॥८॥ येन व्रतं तु तस्यास्य परितुष्टो जनार्दनः॥ न कार्त्तिकसमो मासो न काशीसदृशी पुरी॥९॥ न स

पु ७ आश्विन

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

यागसमं तीर्थं न देवः केशवात्परः॥ प्रसंगाद्वा बलात्कारे स्नात्वा स्नात्वा हृतं भवेत्॥१०॥ स्नानं कार्त्तिकमासस्य न पश्यन्त्युमयातनाम्॥
स्नानार्थं चेत्तु सामर्थ्यं हृत्वा मस्सैन्धनादिकम्॥११॥ स्नातस्य तस्य हन्तुश्च स्पष्टं हरास्तु यच्च भाग भवेत्॥ अथ कार्त्तिके स्नानं ये कुर्व
न्ति द्विजातयः॥१२॥ तेषां पापवरां हत्वा स्नानजं फलमाप्नुयात्॥ धादशो दरः पुरुषः कार्त्तिके तु विशेषतः॥१३॥ स्वर्णी वा पथ्य
रूपस्य अभावे भक्ष्यज्ञामपि॥ स्त्रियो वा विधवा नार्यो वा ऽथवापि च विविधा तथा॥१४॥ दामोदरस्य राधाया स्तुलस्या धोऽर्चयन्ति ये॥
स्पर्शनेनु नरा ये था जीवन्मुक्ता न संशयः॥१५॥ अपि पापसहस्रो यः कार्त्तिके स्नानतो नरः॥ अवश्यं मुक्तो भवति नात्र कार्या वि
चारणा॥१६॥ कृतं यैः कार्त्तिके मासि दीपदानं विधानतः॥ दृश्यन्ते ये रत्नभाजस्तेन एव प्रकीर्तिताः॥१७॥ यो वै दाम्भास्तिने दघा
दीपार्थं तैलमाहरात्॥ को वा तस्य फलं वक्तुं भुवि नित्यं तिशासवः॥१८॥ दीपदानाऽसमर्थश्चेत् परदीपं तु रक्षयेत्॥ तुलस्या भा
वे कर्त्तव्या पूजा धात्रीतले खग॥१९॥ मुख्ये पूजाविधानं तु कर्तव्यं सूर्यमण्डले॥ अत्र न्यस्ताः सर्वदेवाः प्रत्यक्षो भगवानयं॥२०॥
सर्वेषामेव नेत्रो यं जगज्जीवयते मनम्॥ एतदंशा समुद्भूताः रुद्राद्याः सर्वदेवताः॥२१॥ प्रत्यक्षो भगवानेष चतुर्वेदे प्रगीयते॥
सर्वदेवा कालवशाः कालकालो दिवाकरः॥२२॥ एतस्मै मंडले पूज्याः सर्वे देवाः प्रयत्नतः॥ एतदाराधनेनार्कः प्रतिमा पूजयेन्नरः
२३॥ प्रतिमातो धिकं पुण्यं प्राप्नरास्य तु पूजने॥ अविद्यो वा सविद्यो वा ब्राह्मणो मामकी तनुः॥२४॥ प्रायः कलियुगे विप्राः शू
द्राचारपरायणाः॥ वामभागे● रतास्तापः संध्यास्नानविवर्जिताः॥२५॥ ईदृशा अपि संपूज्या ब्रह्मबीजसमुद्भवाः॥ महागु

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

गंधेयुक्तोपि तु सावस्तान्तु संत्यजेत् ॥२६॥ यथा रसोनस्तु न याह्निजाः ह्रस्वांप्रयत्नतः ॥ रुद्रशापवशाद्भावो विप्रश्रेष्ठैस्तत्पराः ॥२७॥
तथापि ताः पूज्जनीया लोकेष्टफलप्रदाः ॥ ब्रह्मवीजेषु विप्रेषु क्वचित्पतनकस्तु यं ॥ तस्मादपि च पूजनीयः सावित्रीजप
सो ॥२८॥ तस्मात्सेतुस्तु मनः संध्यायः करोति द्विजोत्तमः ॥२९॥ ततो प्यधिगुणो तेषां यः स्नानं कुरुते द्विजः ॥ उत्तमः स्नानतो
यो ऽस्नात्वा चारेत्तां स पुनः ॥३०॥ ततोप्यधीतशास्त्रस्तु वेदवेदांगतो पि च ॥ वेदार्थवेदवेत्ता च सदाचारपरायणाः ॥३१॥ अप
मानरुचिं स्वस्त्रीनिरतः स्वदयेन धा ॥ मध्याह्ने प्रयतः संध्यां यः करोति द्विजोत्तमः ॥३२॥ अयाचितव्रतो होमी देवब्राह्मणपूजकः ।
विभज्याश्नी सत्यवादी द्विजेभ्यस्त्वनुवर्तते ॥३३॥ कलिकालोपसर्गांश्च तस्यास्थाने न विशंति च ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कार्याणि केहि
जमर्दयेत् ॥३४॥ दरिद्रो दानपात्रं स्याद्विद्यावांस्तु विशेषतः ॥ मोक्षाय कांक्षिने दद्याद्दानं ऽव्ययमनुत्तमं च ॥३५॥ सपत्नीकाय
धर्मार्थविधेयत्नात् कुटुंबिने ॥ यस्मै वा कारितो दत्तं दत्तं वा कुंभिकाय च ॥३६॥ दासीदासपयदत्तं यद्दत्तं मांसभक्षिणो ॥ ती
र्थप्रतिग्राहिणे वच यद्दत्तं [illegible]तीर्थभोजिने ॥३७॥ धनुर्धराय दत्तं दत्तं यत्क्षत्रभोजिने ॥ वेश्या[illegible]ग्रामीविने च तथा नक्षत्रसूचिने ॥३८॥ प
इदं दत्तं दीयते दानं येनासौ नरकं व्रजेत् ॥ सर्वत्र पूजयेद्विप्रं सपत्नीकं द्विजोत्तमाः ॥३९॥ विप्राभावे पूजनीया गावः कृष्णा मनो
हराः ॥ कपिला गौ[illegible]र्वक्षे तु तदभावे तु पिंगला ॥४०॥ तदभावे सितातस्मात् अभावे च सितेतरा ॥ तदभावे च याकाचिद्धेनुस्त्रीवत्से
न संयुता ॥४१॥ विष्णोर्मूर्तिं निर्जंगमा या स्थावरा तत्र शालग्रामे ॥ अथ तस्यापि तन्मूर्तिं नान नमस्कारं करोति यः ॥४२॥ पितृभिर्निर

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

यं याति दूतास्तैर्वैरेशापरैः॥५३॥ऊर्जे कस्य संस्पर्शात् हे दास प्रमं कृतं॥५४॥ तस्मा हि वार्यविशेषेण स्थापितां तां समर्चयेत्॥
नतोपियादेवताभिः कृतासा भुक्ति मुक्तिदा॥५५॥मत्स्यभावे प्रजनीयच्च सत्यो वा वटो पवा॥ कार्तिके तुलसीपार्के तां वृतं
वान्नराधमः॥५५॥अज्ञानात् ज्ञानतो वापि भुंजानो नरकं व्रजेत्॥धात्रीछायातले येन सहसं भुक्तं तु कार्तिके॥५६॥दम्प
ती भोजनं दत्तं अन्नदोषात्प्रमुच्यते॥ सपूर्णां कार्तिकं येन संपूज्या मलकीशुभा मृ॥५७॥राधादामोदरप्रीत्यै भोजनीयं वदम्प
ती॥ पश्चात्स्वयं तु भुंजीत न श्रीस्तस्य क्षयं व्रजेत्॥५८॥शालग्रामशिलाचक्रे सदा सन्निहितो हरीः। तस्मात्सर्वप्रयत्नेन धा
त्र्या यामं प्रपूजयेत्॥५९॥ ॥इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्तिकमाहात्म्ये द्वितीयोध्यायः॥ ॥ऋषय ऊचुः॥
शिवस्य किं कृतं गोभिः प्राप्तास्ताः केन हेतुना॥ उत्कंठा ज्ञापतेऽस्माकं वालखिल्या ब्रुवंतु तत्॥ ॥वालखिल्या ऊचुः॥एक
दाहंसमारुह्य विधाता समुपागतः॥ कृत्वा चतुर्विधां सृष्टिं नक्कौतुकमृत्सुकः॥१॥पश्यन् हिमाचले दिव्ये नानामृग
समन्वितम्॥गंगादिकसरिद्भिश्च पूज्यमानमितस्ततः॥२॥नानाऋषिगणाकीर्णां सिद्धगंधर्वसेवितं॥ पक्षिरांक
शानि फादेर्मोहयंतं स्फुरिद्वयम्॥४॥नानापक्षिगणाकीर्णं मगम्यं च हविद्विमानां॥ कविद्रुमश्रियं विप्रश्ध्रि मेनस
रितं कवितं॥५॥मेघसंसर्गतान्नपामच्छायां च मेघजां तथा॥ पश्यन् सकौतुके दिव्यं गंगाद्वारमपागमत्॥६॥तत्राप
श्यत् ऋषीन्सर्वान्कार्तिकस्नानतत्परान्॥ विष्णुभक्तिपरान्श्रेष्ठान् राधादामोदरार्चकान्॥७॥वासुदेवजगन्नाथ हरे राम
विष्णो जनार्दन॥ इत्यादिनामब्रुवतो दृष्ट्वा कोपसमन्वितः॥८॥ब्रह्मोवाच॥ इहदुर्बुद्धिताकस्मात् भवतां समुपस्थिता॥ ४

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

पितामहं परित्यज्य कोन्यदेवमुपास्यते ॥ ९ ॥ अहं सर्वस्य जगतः कर्त्ता मां त्यक्त्वा मूढचेतसः ॥ आराधितो महादेवो नैव कापद
दाम्यहम् ॥ १० ॥ वसुंधराभवन्नष्टा नाथानाथा मया कृतम् ॥ वालखिल्या ऊचुः ॥ इति ब्रह्मवचः श्रुत्वा ते गतास्ते ऋषिसत्त
माः ॥ ध्यायंतश्चेतसा विष्णुं प्रत्यक्षो भूज्जनार्दनः ॥ विष्णुरुवाच ॥ निमित्तमात्रं त्वं ब्रह्मन्न विश्वस्यास्य तु पालकः
नारायणः सोत्र विप्रैः पूज्यते कार्त्तिके सदा ॥ ब्रह्मोवाच ॥ अहं पितामहः साक्षात् विश्वकर्त्ता जगद्गुरुः ॥ पूज्योस्मि स
र्वलोकानां वेदानामिति संमितम् ॥ वालखिल्या ऊचुः ॥ एवं तयो विवदतोर्नैकस्यापि पराजयः ॥ १४ ॥ तदा विष्णु
रुवाचेदं ब्रह्मन्न शृणु वचो मम ॥ आवयोर्यत्र माहात्म्यं सामर्थ्यं तत्र दावयोः ॥ १५ ॥ ब्रह्मन्ययानुगतेषु तत्र गन्तुं का
शिकां प्रति ॥ सत्यं यत्त्वमहादेवं ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ॥ १६ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवा कर्त्ताथ विश्वस्य कर्त्ताहं च पितामहः ॥
मत्तः का तु परो विष्णुः कथं पूज्यो भविष्यति ॥ १७ ॥ विष्णुरुवाच ॥ देवदेव महादेव सदा धर्मासनस्थित ॥ कः श्रेष्ठ आव
योर्मध्ये सत्यं ब्रुहि जगत्प्रभो ॥ १८ ॥ शिव उवाच ॥ एतन्मम महालिंगं द्विपदं तं न लेकि पदं ॥ यो द्रष्टास्यांतं
स लोके पूज्यो भविष्यति ॥ १९ ॥ तस्मादेकत्र या हि त्वं ब्रह्मन्न विष्णो त्वमन्ततः ॥ एतच्छ्रुत्वा तमाकर्ण्य वेधाश्चाप
रिसंपयो ॥ २० ॥ अधस्तादूर्ध्वगतो विष्णुर्यावत् पंचशतं समाः ॥ विश्रान्तः खेदखिन्नश्च नाप्नोन्नस्यान्तं स्य च ॥ २१
पुनः परावृत्य ययौ शरणमनुरुद्धमादरात् ॥ विष्णुरुवाच ॥ खेदखिन्नोस्मि भगवन् गतः पंचशतं समाः ॥ २२ ॥

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi
Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

का·खं· सप्तपातालमुख्ये घनताडप्राग्रगोलकम् ॥ भास्करस्यातपेनातितिननो व्यग्रगतोस्य हम् ॥ २३ ॥ तेजोरूपस्य लिं
५ गस्य पारःशाश्वत मयानतु ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा तल्लीभूय अवस्थितः ॥ २४ ॥ ब्रह्मोवाच सहस्रागीयया वृ
षं मुदुःखितः ॥ विचारयन्मनस्येवं किं कर्तव्यं मयाधुना ॥ २५ ॥ विष्णुर्नानो यदाग्र प्राप्त द्राग्रेष्टो भविष्यति ॥ निष्फ
लश्चैव दानं लोकेऽपि च तन्नो विवादमा ॥ २६ ॥ तस्मात्कथं करिष्यामि यथा स्याल्लोकरञ्जितं ॥ इति निश्चित्य मनसा · का
मधेनुं समाश्रितः ॥ २७ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कामधेनो विधातारं सत्यं ममवद द्रुतः ॥ त्वया कार्यं सर्वथैव नो चेच्छापं दद
तामहम् ॥ २८ ॥ अत्र साक्ष्यं कर्तुं भविता त्वं भविष्यसि केशवे ॥ तथा मनोरथान्पूर्णान्स्ते करिष्यामि सत्वरम् ॥ २९ ॥
८ धेनुरुवाच ॥ भवांयन्नाप यतितस्तवं चरवाप्य हम् ॥ शिवाग्रे कथयिष्यामि लिंगान्तादागतं त्वया ॥ ३० ॥ तेनो
गांतां समादाय · विधातास्थो ययौ पुनः ॥ ददर्श मध्यमार्गे स केतकं कुसुमान्वितम् ॥ ३१ ॥ तावदेवं नसाधु
ब्रह्मांतं केतकं मनि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पुष्पोत्तमास्तुकल्याणं त्वं सहायं क्रियतां मम ॥ ३२ ॥ शिवाग्रे कथ्यतां धातालि
गस्यांते गतस्तव ॥ इति श्रुत्वाऽब्रवीत्सवाक्यं केतकोपि समायया ॥ ३३ ॥ ततो ब्रह्मा शिवपुरो गत्वा हंसवकारह राम ५
ब्रह्मोवाच ॥ सहस्रवर्षे लिंगान्तो मया दृष्टस्तवाखिलः ॥ ३४ ॥ न प्राप्ता वीक्षितुं वान्यस्तत्र त्वाङ्गिरीक्षितः ॥
र इति श्रुत्वा वचस्तस्य क्रोधसंस्फुरिताधरः ॥ ३५ ॥ अंतःक्रोधं समासाद्य शिवो वचनमब्रवीत् ॥ शिव उवाच ॥

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

गविनानुसाक्षिरांजसेन नन्याख्यो वदतो भवेत् ॥३६॥ आनीयतां विश्वदर्शी साक्षी विश्वासकारकः ॥ ब्रह्मोवाच
पापघ्नः केन कार्येण भानोऽत्रैव संस्थितो ॥३७॥ स दृष्टो मे तो महादेव त्वया ज्ञापय पूर्वकम् ॥ शिव उवाच ॥
ततः घ्रात्वा तु यत्वया पर्युवयो मंस्तके पतेत ॥३८॥ यद्युत सत्यं प्रभाषेथा लिंगान्तो विक्षितस्त्वया ॥ धेनुरुवाच ॥ लिं-
गांते तु गतो ब्रह्मा यदूर्ध्वं नालिकिंचन ॥ ततः पराहृत्य यो मे येन त्वं विलोकितम् ॥४०॥ केतक उवाच ॥ त्वल्लिंगोर्ध्वं निवस
नाम यादृष्टः पितामहः ॥ ततोऽपि गृह्य नतः स्वयं पराहृत्य समागतः ॥ ततः पराहृत्य यो मे येन त्वं विलोकितं ॥ शिव उवाच ॥ मिथ्या
वृषो याधमस्मात् विष्टापविज्ञिते न मुखे ॥ अपवित्रं मुखं तस्मात् ते च विष्णस्य संमतं ॥४२॥ गवां मध्ये गोपुच्छे तिस-
र्वदेवाः सवासवाः ॥ पुच्छे पुमर्वती धेनोनि सर्वधर्मो व्यवमस्तके ॥४३॥ मुखेषु सर्वपापानि ब्रह्महत्यादिकानि च ॥ शृणु केत-
क त्वं ब्धेनैरो मा मर्चयिष्यति ॥४४॥ लक्ष्मीसंततिहीनो सौ सेवेत नरके व्रजेत ॥ शृणु ब्रह्मन् नरो यस्तु जनेन त्वां पूजयिष्यति ॥४५॥
स घोभवत्यसौ कुष्ठी दरिद्रो मूढ न संततिः ॥ शृणु विष्णो महाभाग कार्तिके स्मिन्न जितं त्वया ॥४६॥ तस्मात्त्वं श्रीतिपैलोकैः
स्तं तं भवतु वाक्षयम् ॥ ब्रह्मा यात केसमंभूतेपाला सोपस्कृभोजनम् ॥४७॥ कुर्यात्कार्तिके मासे सो विष्णुलोके प्रयास्यति ॥
गोनापकरयांसोऽत्तः इत्थं विकं कथ्यतामथ ॥४८॥ ॥ इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्तिकमाहात्म्ये द्वितीयोध्यायः ॥२॥
नमः चवकतुः ॥ पलाशत्वं कथं जातं ब्रह्मपत्रगाः शंकरस्य च ॥ वटत्वं च तथा विष्णोः पिपलत्वं प्रभुवद्युनतं ॥ ॥ वालखिल्य ऊचुः ॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

को·मा· असमर्थास्तु पुरा स्पृष्टाः सर्वे देवाः सवासवाः ॥ मिलित्वा सर्वदेवैस्तु ब्रह्माणं वाक्यमब्रुवन् ॥२॥ ब्रह्मन्सर्वाधिको रुद्रः सर्वदे-
६ वैरुपगीयते ॥ कस्तु नं द्रष्टुं न देव गच्छामो भवता सह ॥३॥ इत्थं देवैः श्रुत्वा सर्वदेवगुरोगमः ॥ ब्रह्मलोके लोमगन्ता
न्नाना देवगणावृतः ॥४॥ शिवद्वारं समासाद्य देवाः सर्वे पि संस्थिताः ॥ न दृश्यन्ते द्वारपालाः शिवस्याभ्यन्तरे स्थिताः ॥५॥
गन्तव्यं वा न गन्तव्यं अस्माभिः शिवसन्निधौ ॥ परावृत्याथवा स्वस्वस्थाने गन्तव्यमेव वा ॥६॥ एवं विन्तयमाने तेनारा-
दो मुनिसत्तमः ॥ उवाच देववृन्दं तं समर्यादो नु सत्तमः ॥७॥ देवा ऊचुः ॥ मुने देवविदाश्रेष्ठ ब्रूहि यत्सत्तम शुभो
भनम्या ॥ किं करोति महादेवो गन्तव्यं वा न वान्तरे ॥८॥ नारद उवाच ॥ इन्द्रनारायणाद्याश्च देवाः संप्रस्थितं गृहान्ता
त्स्मात्किञ्चिन्महाविघ्नं भवतां संभविष्यति ॥९॥ किं करोति महादेवः संप्रति श्रूयतां विधिः ॥ तस्मात्संभोगकार्ये
सं वर्तते त्रिपुरान्तकः ॥१०॥ इन्द्र उवाच ॥ सर्वेषामेव दुःखानां नाशकर्ता दिवस्पतिः ॥ अथागते कथं नाशो देवतानां
भविष्यति ॥११॥ विभीषणा यदेवानां बलनाशं कुरुते मुनिः ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ श्रुत्वा आकुलो भूत्वा मुनिसत्तम ॥१२॥
कथं महद्वनं तस्य पर्वविघ्नस्य प्रवर्त्तितम् ॥ अथ मे वचनं शीघ्रं यदि तत्संभविष्यति ॥१३॥ तथा शम्भोर्दारवे दर्कवि राम
घ्नकारि अतम् ॥ एवं संचिन्त्य मनसा नारदो मुनीश्वरः ॥१४॥ इन्द्रो विचार्य देवैः किमिदानीं विधीयताम् ॥ ६

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

ततस्तन्तु उवाच वेदं वन्हे मद्वचनं शृणु ॥ त्यागं हीत्वा विप्ररूपं त्वं शिवस्याभ्यन्तरे व्रज ॥ यदि प्रसंगोऽस्त्यस्मा कं तं
तावान्नातिगच्छताम् ॥ १६ ॥ यदि नास्ति प्रसंगस्त्वेतयावकेत्वेनया हि वा ॥ अवध्यत्वादनाश्यत्वाद्भिक्षुकत्वेन तत्क्षु ॥ ७ ॥
रतिहेवेन्तु वचनं श्रुत्वा वन्हिस्तथाकरोत् ॥ अभ्यन्तरे दत्तौ यं शिवयासह संगतम् ॥ १९ ॥ शिवयापि वह्नि
ष्टः सलज्जिता भोगमत्यजन्नि ॥ कोऽस्मिकोमीतिसंपृष्टो भिक्षुकोऽहं क्षुधापुनः ॥ १९ ॥ ददत्वस्मभ्यो भिक्षां दीनोऽस्मि भो
जनं मम दीयतां ॥ तेनाहं दृष्टमिति ज्ञात्वा पार्वती तमभोजयत् ॥ २० ॥ सा भुक्त्वा त्वा एवं क्रुं संप्रस्थितो वहिः ॥ ततो मे समा १
नेव क्षरेणगुप्तेनाऽरदपार्वती ययौ ॥ २१ ॥ शिरोऽर्पयावस्थाः पादयोः सरस्वतेदत्त ॥ पार्वत्युवाच ॥ अहो बालक किं जा
तेनर्म्भाग्रमभिधीयताम् ॥ २२ ॥ करोमि निष्कृतिं तस्य तत्र्मीग्रमभिधीयताम् ॥ करोमि निष्कृतिं तस्य साक्षात्स
त्यस्य वा न्यथा ॥ २३ ॥ नारद उवाच ॥ मातर्वर्कुं न शक्नोमि उपहासस्य कारणम् ॥ कृतं यथेन्द्रादि देवैस्तथा को न्यः
करिष्यति ॥ २४ ॥ तीतस्य वचः श्रुत्वा पुनः पुनरपृच्छत ॥ कुपितात ततो नेत्रे करात्भ्यां स मुनीश्वरः ॥ २५ ॥ उवाच
वचनं नीव मुखो सोमगृहदासरम्ना ॥ नारद उवाच ॥ इन्द्रोयं पुर्वयोर्भागं देवताभ्यो स्वयं न्यायत ॥ २६ ॥ पुर्वयो
स्वकृतानि स्थानतां श्रुत्वा दुःखितोऽस्त्यहम् ॥ भोगविघ्नित्ये वह्निः प्रेषितो हि जरूपकः ॥ २७ ॥ अथवा किमनेन
विकथनेन ममाविके ॥ जगन्मातासि देवि त्वं कातेस्माउपहास्यता ॥ २८ ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा पार्वती क्रुद्धमानसा ॥

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi
Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का०मा० स्तुतो देवैः स्वर्गतो नेत्राद्धस्यत्वानां नारदो यथौ॥२८॥ गत्वा स्वपतनुभावेदं संयोगाद्विरतो हरः॥ आगम्य तत्र स्थो नाथं दूरतो सौ विलोकितः॥३०॥
७ वन्दे मुनेर्वचः श्रुत्वा देवेन्द्रः सगणो ययौ॥ प्रणिपत्य महादेवं कृतांजलिपुटाभवत्॥३१॥ दृष्ट्वा तथाविधं शक्रं पार्वती वाक्य
मब्रवीत्॥ पार्वत्युवाच॥ अहस्मादाजा रुष्टा त्वमद्य स भगवान् सदा॥३२॥ उपहासः कृतो मे यत्फलं तस्य समाप्नुहि॥ यावन्त्यः सं
न्ति देवानां जातयः सर्वपर्वते॥३३॥ अज्ञानतः स्त्रीसुखानिच्छाविनः सन्तु मत्प्रियः॥ इति देवीवचः श्रुत्वा कंपिताः सर्वदेवताः॥३४॥
मा ब्रह्मविष्णुमहेशाद्याः स्तुत्वा भुजगराविकां॥ ततो देवीं समन्वभ्य देवेन्द्रो वाक्यमब्रवीत्॥३५॥ पार्वत्युवाच॥ देवा महद्वचनेन
यात्रिकाले विनतापतेन स्मादेकांशतो ऽद्य सा मूर्ध सर्वभवन्तु वै॥३६॥ इति देव्या वचः श्रुत्वा जाता देवा स्तु पादपाः॥ अश्व
त्थरूपी भगवान् वटरूपी महाशिवः॥३७॥ पलाशो भूद्विधाता च बब्बोऽशक्तो भवत्॥ देवतास्त्रिकाल तथैव या
देवना ये लताः स्तथा॥३८॥ मालत्याद्याः पुष्परूपाः जुर्वस्या द्याप्स्रो भवन्॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन कार्त्तिके अत्यमर्चयेत्॥३९॥
यानाशिका त्रिके मासि लक्षकुर्यात्प्रदक्षिणाः॥ गायादामोदरं पूज्य मन्त्रवारेण तत्त्वले॥४०॥ दम्पती भोजयेद्भक्त्या
ख लाम्पोदरं हृदि विपरीत॥ भावयित्वा सपत्निकाय पश्चात् भुञ्जीत वाग्यता॥४१॥ वं धात्रीविल्वमनोपुत्रं दूतारम्भानुकालकेष्या॥
र्लते गुप्त रूपाय ममध्यतो विष्णुरूपिणे॥४२॥ अग्रतः शिवरूपाय अश्वत्थाय नमो नमः॥ विष्णोः प्रतिमा
भाद्रे कीर्त्तं जागरादिकम्॥४३॥ अश्वत्थमूले कर्त्तव्यं विष्णो राराधनं परम्॥ सदा सन्निहितो विष्णुर्दप
न्तु आस्तं तं तथा॥४४॥ पादपेषु च बोधीन्दुशालग्रामशिलासु च॥ कार्त्तिके मासि संप्राप्ते यो नतं तु नमाचरेत्॥४५॥ राम ७

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

यथाकेसरिणंदृष्ट्वा त्वंतथान्यन्तिवालिम्याः ॥ कार्त्तिकात्परोमासो विष्णुप्रीतिकरो भुविः ॥४६॥ स्वल्पेकेनैव यस्मिन्मासे वि-
ष्णुःप्रसीदति ॥ दुर्लभं मानुषं जन्म प्राप्यार्द्धं येनतो पिच ॥४७॥ नतेनापि दुर्लभं स्नानं ज्ञात्वा येतु न कुर्वते ॥ तत्रे कार्त्तिकमासस्य
तेनरक्तं उधुयुः ॥४८॥ ब्रह्महत्यादिपापानां नाशनः कार्त्तिकोमतः ॥ मनुष्यजन्मनरःकोसौ योन्यधर्मे समाचरेत ॥४९॥
अश्वमेधसहस्राणि तेनकर्त्ता आहानिवासरे ॥ अस्यवारेऽस्यस्नंगाहृ दिस्नायतेनरः ॥५०॥ ॥इतिश्रीसनत्कुमारसं-
हितायांकार्त्तिकमाहात्म्ये चतुर्थोध्यायः ॥४॥ ॥ऋतुरुवाच ॥ मंदं विनाकथंजातो नस्य यः पिप्पलोस्तु वि ॥ एतन्मे व्याहि
भगवन्नुत्केत्प्रश्नवरोमम ॥१॥ सूर्यउवाच ॥ देवैर्दैत्यैश्च पराजेतमुद्रमथने कृतः ॥ पुरोचयो विष्णुप्रतैर्वलिराजाहि
संयुतैः ॥२॥ मथ्यानं मन्दरं कृत्वा नेत्रं कृत्वा तु वासुकिम ॥ ममन्थुःपंचवर्षाणि ततः फेनोप्यजायत ॥ ततोवर्षत्रयेणैवस-
उत्पन्ना सुरभवत् ॥३॥ ततोजाता कामधेनुर्वर्षेणैकेनभो द्विज ॥ वर्षार्द्धेनैव तोत्पन्नो वर्षा सप्तमुखो हयः ॥ त्रिभिर्मासैरश्च
त्ततोवर्षेणाप्यन्नुमाः ॥ ततैव पापात्रयाज्जाते ज्वालामालातिभीषणाम् ॥५॥ कालकूटंविषं घोरं तद्दृष्ट्वा जगत्त्रयमभ्यात
पुर्वालाक्रान्तदेहस्तु विष्णुर्नीलो वभूव ह ॥६॥ हाहाकारो महानासीत्त्रैलोक्येसचराचरे वयन्त्येयविज्ञातासाज्ञास्तस्मिन्कालेहवेगा
त्मः ॥७॥ सर्वदैवैर्व्याप्तो यानिनिक्षिप्तानि धरातले ॥ ततः संप्रार्थितः शर्वो मयाधात्रा च विष्णुना ॥८॥ कृपालुर्नीलकण्ठो पी-
तं विषं हालाहलाकृत्यम ॥ तदा हविनिश्चयधेहतांगं गास्वमस्तके ॥९॥ कृतंललाटे चन्द्रस्य कपूर स्पतुल्लेपनं म ॥ ततः

का॰मा॰ कोऽदृभवन्नवर्षाश्च स्वर्भ्रमासतः॥१०॥ पारिजातस्ततो वर्षाद्भूमास्तद्वै कौस्तुभः॥ ततो ज्येष्ठा समुत्पन्ना काषायाम्बरधारिणी॥११॥
८ पिंगकेशा रक्तनेत्रा कूक्षाराङ्ग महद्दत्ता॥ अतिहृष्टा दन्तहीना ललज्जिह्वा घटोदरी॥१२॥ यां दृष्ट्वैव च लोकोऽयं समुद्विग्नः
प्रजायते॥ ततोऽभूद्वं वल्लापांगी सौन्दर्यस्यैव वा निधिः॥१३॥ कृशांगी हरीस्वर्णवर्णा पीनोन्नतपयोधरा॥ दधत्क्षीरोदकं चारुः
कराभ्यां कमलं स्वजम्॥१४॥ यस्या दर्शनमात्रेण मोहिता देवदानवाः॥ ततः पुनर्मथ्यमानाद्दुग्धार्णवात्सागरात्॥१५॥
जलात्पीयूषकलशं स्वयं धन्वंतरिर्ययौ॥ आसीत्पीत्वामृतं देवा रत्नानि विभजुस्ततः॥१६॥ सुरादन्नादानवेभ्यो धेनुः सं
ख्याता दिनाद्युरैः। ऐरावतं सुरेन्द्राय भानुनाऽसौ हयेश्वरः॥ दैवेनान्नाश्चाप्सरसः कौदराङ्गः शूलपाणिना॥ पांचजन्यो विष्णु
नैव पारिजातस्तु जिष्णुना॥ गृहीत्वा कौस्तुभं विष्णुरपश्यच्च श्रियामुखम्॥ लक्ष्मीरपि हरेरास्यं दृष्ट्वा चाधोमुखी स्थिता॥१९॥
सर्वैः प्रपन्नितां लक्ष्मीं न केनापि विभज्यते॥ यद्रूपं त्यक्तान्यमास्यान्नित्युं वै निर्वरमाहुः पुनः॥२०॥ ततः पितामहः प्राह
शिवमच्युतं गदाधरं कम्॥ लक्ष्मीरियं कस्य देया मा देवेषु परमेश्वर॥२१॥ सर्वान्दृष्ट्वा ततो देवान् रुद्रो वचनमब्रवीत्॥ रुद्र
उवाच॥ एषा नारायणः साक्षाल्लक्ष्मीर्योग्या मतो मम॥२२॥ तथापि प्रोक्तो पालक्ष्म्या क्रीयतां वा स्वयंवरः॥ श्रीरु
वाच॥ देवदेव महादेव भक्तानुग्रहकारक॥२३॥ निःसत्त्वं यज्ञ वसुरवो नैमिष्यान्नैव जायते॥ शिव उवाच॥ आकार्य रा॰प॰
ता सागरोऽस्याः पिता पाणिग्रहाय वा॥२४॥ तृणं केनतु सामग्री ह्यस्थापमघ कार्तिके॥ रुद्र उवाच॥ ततश्चाहूतः सोधा ८
वैं

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

याकृतोवैवाहिकौ दीर्घ गरपानाद्दोदत्तवाँल्लक्ष्मीं ततो लक्ष्मीर्मुनिजिह्वपत्न ॥ श्रीसूत उवाच ॥ आरोप्य ज्येष्ठां समुद्दालकमुनिज्येष्ठामुद्वहेत्ततः स्व ॥
स्वपं स्याश्रमे देशे कुत्र ज्येष्ठा देषा विवाहस्मम् ॥ श्रुत्वा लक्ष्मीवचः श्रुत्वा सर्वे तुष्टिमानसाः ॥ २८ ॥ अतः परं किं विधेयं कृत्वा वरयि
ष्यति ॥ इत्युक्त्वा मान्मुनीन्द्रष्ट्वा नारदो वाक्यमब्रवीत् ॥ २९ ॥ नारद उवाच ॥ विष्णोर्जनितानी नमस्कृत्य मुनिरुद्दालको महान् ॥ वदोदात्त
धर्मेनां स वरयिष्यति संशयम् ॥ विष्णुरुवाच ॥ कार्यं तं मुनिवर उद्दालक मिदं वचः ॥ श्रुत्वेवानीन एवैष नारदेन महात्मना ॥ ३०
नेन ग्रन्थं धर्मं द्रष्ट्वा विष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ विष्णुरुवाच ॥ उद्दालक मुनिश्रेष्ठ गृहस्थस्याश्रमं विना ॥ ३१ ॥ [illegible]धानतपस्या भवति नस्व
न्मात्तो गृहं कुरु ॥ समुद्रस्य तु कन्येयं ज्येष्ठा नाम्ना पतिव्रता ॥ ३२ ॥ स्वीकुरु वरयत्नं विप्र कनिष्ठां वरयाम्यहम् ॥ इति विष्णुवचः श्रुत्वा
तत्र नासन्मुनीश्वरः ॥ ३३ ॥ दत्वा समुद्रस्तु हस्ते जलं तां नारदोऽर्पयेत् ॥ नतु गारतोत्तमिन् श्रियाः पाणिग्रहः कृतः ॥ ३४ ॥ लक्ष्
मीकरे हरिर्धृत्वा मुनीन्द्रं वाक्यमब्रवीत् ॥ नयेमामाश्रमं स्वं षेनवक्तुष्टोस्मि सर्वदा ॥ ३५ ॥ अहं गच्छामि वैकुण्ठं गच्छ स्वगृहं मद्
नुग्रहः ॥ इत्युक्त्वा निर्गतो विष्णुर्वैकुण्ठं रमया सह ॥ ३६ ॥ उद्दालकोपितां ज्येष्ठाम्प्रस्थयोस्वीयमाश्रमम् ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ वीरः पीतं
स्वाध्यायाश्रमे मासमवर्त्तते ॥ ३७ ॥ नयमाम्याश्रमो स्वामिन्न नयमामन्यमाश्रमम् ॥ एवं महर्षयस्तेन दर्शितो नाश्रमाः खगाः ३८ ॥
रुकोपितस्याः मनसि समायाति न वाश्रमः ॥ ततः मुनिः पर्यपृच्छत् कोदृशो रोचते स्थलम् ॥ ३९ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ यत्रैवेति गृहे यत्र
सन्ध्यासोः कलहो भवेत् ॥ स्त्रियो कोलं धर्मतुष्टाः यत्रातिष्ठन्ति वै जनाः ॥ ४० ॥ द्यूतकारा मद्यपाश्च यत्र वै स्याः परगामिनः ॥ गुरुश्चात्र
द्विजातीनां द्वेष्टारो यत्र संविताः ॥ ४१ ॥ निन्दपरान्नात्पपयन्तेऽश्वा यं वादयन्ति च ॥ यत्र हन्नमेघुनं कुर्वन्ति दानिन्दां प्रकुर्वते ॥ ४२

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सिंधुं जगाम यत्र लोका यत्र यत्र वसंति च ॥ तत्र तत्र स्वयं स्थित्वा नाम्ना स्थाने पुर्वमेव ॥४४॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा मुनीन्द्रो ऽभ्यागतो ऽब्रवीत् ॥ योवा सो
ऽयं मुनि श्रेष्ठः सोऽस्माकं प्राप्तो ऽतिथिः ॥४५॥ गतः पुरं किं विधेयं विज्ञातारि नास्ति यत ॥ स्वकार्य साधकादेव भवन्ति न परस्य तु ॥ ४६॥
स्तुतः स्वं न ज्ञानं किंचित्किं कार्यं तु मया प्रभुना ॥ अथ ज्ञानं एवा सा विना तास्य हरेः खलु ॥४६॥ एतां चान्यं स्वगामि ध्यामि नान्यथा मे न पी
सर्वेषा विवर्धितं सम मनस्वितां भार्यां ता मम ब्रवीत् ॥४७॥ तुष्टा लक्ष्मी उवाच ॥ शृणु महद्वचनं कान्ते गच्छ स्थाधः स्थितं भवताः ॥ भारत्यां
लक्ष्म्यां वसति देवि भविष्यति ॥४८॥ तस्मादेतं गमिष्यामि नत्वा गंगाय अस्थलम् ॥ विलोक्य नाम्ना तत्र तां न यामि च
स्मरायां ॥४९॥ इत्थमाश्वास्य तां जग्मे च पलायन मधीकरन् ॥ सापि स्थित्वा तत्र मार्गं सा स्वयंगृहं दर्शं तां ॥५०॥ सा पूर्वं का
लेन तेन ज्ञानं निराशा भुक्ता गता मे ॥ स्वीय कतः सांसारे लोकाश्च विधिरीतं ॥५१॥ वैकुंठे पितरो लक्ष्म्या विष्णुः सा पित्रा सिद्ध पत्नी
श्रीमता ॥ सेन्द्रं ते ऽतिथयो देवा श्रुयंते गिरा कृते सभे ॥५२॥ ततस्तां स्वयं तस्तुतिः स्वा ऽत्र नायक माता सा ॥ अथ त्वं महदानं लक्ष्म्याः स्वर्गं व
स्वहेतुं न मनो ऽदना ॥५३॥ श्रिया सह पश्यन्तः पत्रेति तस्या चिरं ॥ विष्णुः स्वदेवा ॥ ताने ऽसौ श्रेष्ठ विहाय स्वर्गं गता सा मुनीश्वरः ॥५४॥ सर्व
सा संपश्यन्स्य स्वं स्वीं तस्य ज्ञितिंगता तु ये ॥ वो ऽपि ना मात्मस्थेव सीता काले स्थिरा भवा ॥५५॥ तवे वासुदेवः सर्वे भविष्यति विख्यातकाः ॥
तेः ज्ञानं सा श्रीधराम ज्ञातकस्मिकामपि सीभवा ॥५६॥ अयार्कं पुत्रो योगो क्लिम पुण्ये सप्तमेऽहनि ॥ भगिनीते ऽवरूपमेव मेरुनाया
गमिष्यति ॥५७॥ ये स्वपने मया कार्यं कृपि दप्वल तस्य हृदय जा ॥ मनस्वारे तु पेः स्वरूप सुतरामा स्वपत्नि मधिका ॥५८॥ इति वाक्या स्वर्वेकुं
ठं जगाम स हरिः स्वयं ॥ तस्मान्महद्विना नूनं नस्य पत्नी च या पादपः ॥५९॥ इदं मध्यमपि जंतु कुर्यात्कार्तिकमासके ॥ लक्ष

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun 7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

न्तिकात्सो मासः सर्वसर्वसुखप्रदो मितेः॥ इ०॥ स्पिष्ठाख्यानेमयायोक्तं स्त्रयावन्नोपागतनाशनम्॥ अन्तः परं ब्रूहि वत्स किमन्यच्छ्रो-
तुमिच्छसि॥ ६८॥ ॥ इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये पञ्चमोध्यायः॥ ॥ अथ प्रभातस्तुतिः॥ ॥ क-
वत्सलानसत्कर्त्तंत्रैकबन्धस्थायंदिनावधि॥ एकवारपानन्मर्हन्ति बालविल्वासलकोपना॥ १॥ बालरविरल्पाउत्तु॥ २॥ प्रातस्तु पाशपाषाणस्-
न्तिष्ठ५०यत्तस्तुवीः। विलुप्तेत्वाबकुस्ताऽप्रदिनकार्यविज्ञाययेनाय॥ प्रातः स्मरामि भवभीतिमहार्त्तिशान्त्यै नारायणं गरुडवाहन-
मब्जनाभं। ग्राहाभिभूतवरवारणमुक्तिहेतुं चक्रायुधं तरुणवारिजपत्रनेत्रम्॥ ३॥ प्रातर्भजामि भजतामभयंकरं तं प्राक्सर्व-
जन्मपापभयार्त्तिहत्यै॥ यो ग्राहवक्त्रपतितांघ्रिगजेन्द्रघोरशोकप्रणाशनकरो धृतशंखचक्रः॥ ४॥ प्रातर्नमामि मनसा वचसा च मूर्ध्ना
पादारविन्दयुगलं परमस्य पुंसः। नारायणस्य नरकार्णवतारणस्य पारायणप्रवणविप्रपरायणस्य॥ ५॥ श्लोकत्रयमिदं पुण्यं
प्रातः प्रातः पठेन्नरः। लोकत्रयगुरुस्तस्मै दद्यादात्मपदं हरिः॥ ६॥ ब्रह्मा मुरारिस्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशी भूमिसुतो बुधश्च।
गुरुश्च शुक्रः सह भानुजेन कुर्वन्तु सर्वे मम सुप्रभातम्॥ ७॥ पृथ्वी सगन्धा सरसास्तथापः स्पर्शी च वायुर्ज्वलितं च तेजः॥ नभः सश-
ब्दं महता सहैव कुर्वन्तु सर्वे मम सुप्रभातम्॥ ८॥ भृगुर्वशिष्ठः क्रतुरंगिराश्च मनुः पुलस्त्यः पुलहश्च गोतमः॥ रैभ्यो मरीचिश्च्य-
वनश्च दक्षः कुर्वन्तु सर्वे मम सुप्रभातम्॥ ९॥ सनत्कुमारश्च सनन्दनश्च सनातनोप्यासुरिपिंगलौ च॥ सप्तस्वराः सप्तरसात-
लानि कुर्वन्तु सर्वे मम सुप्रभातम्॥ १०॥ सप्तार्णवाः सप्तकुलाचलाश्च सप्तर्षयो द्वीपवनानि सप्त॥ भूरादिकृत्वा भुवनानि सप्त कु-
र्वन्तु सर्वे मम सुप्रभातम्॥ ११॥ इत्थं प्रभाते परमं पवित्रं पठेत्स्मरेद्वा शृणुयाच्च भक्त्या। दुःस्वप्ननाशस्त्विह सुप्रभातं भवेच्च नि-
त्यं भगवत्प्रसादात्॥ १२॥ इत्यादिस्तुतिभिर्विस्तुन्त्रतु त्वा ह्लावलोकनम्॥ द्वेर्प्यावारर्प्यतांस्वयंस्तूर्वागामंगलं बयथता॥ ७॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का॰मा॰
२०

इष्ट्वा ग्रामाद्दक्षिणस्यां यान्ति विविजने वर्जिते ॥ ग्रामे नैऋत्यदिग्भागे स्थाने स्नानादिवर्जिते ॥१४॥ समप्रदेशे गुप्ते च स्थाने तीर्थे मनःप्रि
ये जले ॥ दिक्षोभे क्षेत्रच मुखं पिधायांऽवरखंडतः ॥१५॥ निष्ठीवेन्न तथा षष्ठी घोषं भाषेन्न च संलिखेत ॥ गंधलेपक्षयकरं ततः शौचं
समाचरेत् ॥१६॥ एका लिंगे गुदे तिस्रस्तथा वामकरे दश ॥ उभयोः सप्त दातव्याः पादयोस्त्रिमृत्तिकागमम् ॥१७॥ एतच्छौचं गृहस्थानां द्वि
गुणं ब्रह्मचारिणां ॥ त्रिगुणं तु वनस्थानां यतीनां तु चतुर्गुणम् ॥१८॥ एवं शौचविधिं कृत्वा दन्तधावनमाचरेत् ॥ दुग्धकण्टकवृक्षो
त्थं हि त्वाम्रादन्तधावनं ॥१९॥ सप्तम्यां च नवम्यां तु तद्वर्जं दन्तधावनमाचरेत् ॥ उपवासे नवम्यां तु षष्ठ्यां श्राद्धतिथौ रवौ ॥२०॥ अमा
यां च न कार्यं स्याद्योगादन्यकुलक्षयः ॥ कुर्याच्च द्वादशाङ्गुलं पालाशं तु दन्तधावने ॥२१॥ ज्ञात्वा सर्वसामग्रीं ततो गच्छेद्व्रजेज्जला
शयं भावेदियवहे देवालयं स्वरम्य ॥२२॥ अथवा तु गृहस्थस्य स्थाने पिप्पलसन्निधौ ॥ गोष्ठे वा पनदीतीरे गत्वा पूजां समाचरेत् ॥२३
ततो गायत्रीं जपेत् तत्र गन्धं त्वां तु वृद्धिमान् ॥ अशक्तो गायत्रीं तु गायत्र्या कामेषु प्रयत्नेन ॥२४॥ तायत्रैनापि संमिति कार्तिके विष्णु
संनिधौ ॥ कार्तिके मासि संप्राप्ते गगने स्वच्छतारके ॥२५॥ यावल्लक्ष्मीं समाप्नोति इह भुवनकौतुकं ॥ यत्र यत्र दीपान् स्थापयेत्समि
समृद्ध्या ॥२६॥ तत्र तत्र रतिं कुर्यात् स्वर्धिकां रक्षावता ॥ तस्माद्दीपः स्थापनीयः कार्तिके मासि वैष्णवाः ॥२७॥ लक्ष्मीह्रत्पार्थिवांश्चै
लेःसीपदानं विशेषतः ॥२८॥ निद्रास्थाने दीपदानात् लक्ष्मीः सर्वतो मुखी ॥ दुर्लभस्थाने यो वै दीपं दीपप्रवनं तु यो ददेत् ॥२९॥
विप्रस्य वा स्वर्गार्थं विष्णुलोके महीयते ॥ कीटकण्टकसंकीर्णे दुर्गमे विषमस्थले ॥३०॥ कुर्याद्यो दीपदानानि नरकं न स गच्छ
ति ॥ एवं संकीर्णे नैव लभ्यतां हि पतनं समुख्या ॥३१॥ आगम्य तो यानिकटे देवशाकालादिवो ब्रवेत् ॥ स्मरेद्गङ्गादिकोद्दीपा न

का॰म॰
२०

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

स्तुत्वार्च्य विधिवत्ता॥३४॥ नामभिर्माधवं जप्त्वा मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ कार्त्तिकेऽहं करिष्यामि प्रातःस्नानं जनार्दन ॥३५॥ प्रीत्यर्थं तव
देवेश दामोदर मया सह ॥ नित्ये नैमित्तिके ह्यस्मिन् कार्त्तिके पापशोधने ॥३६॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं राधया सहितो हरे ॥ किर
णाधूतपापाय पुण्याय तेयासरस्वती ॥३७॥ गंगा च यमुना चैव पंचनद्यः पुनन्तु माम् ॥ एतन्मंत्रान् समुच्चार्य मंत्रस्नानं
समाचरेत् ॥३६॥ ततस्तु पावमानीभिरभिषिंचेत् स्वमस्तकम् ॥ अघमर्षणयाकृत्वा स्नात्वा वासः परिदध्येत्ततः ॥३७॥ ज्ञात्वा वीक्ष्य
रत्नां कुर्यात् सर्वतीर्थेषु मानवः ॥ नाभिमात्रेऽनुजानन्ति यान्स्मरणीयं च शौचनं ॥३८॥ स्नात्वा तांगतर्पणं कृत्वा वायौ चैव पीडयेद्बुधैः ॥
मन्त्रयातृषितं तोयं शरीरमलसंभवैः ॥३९॥ न हि पृथ्वी रिहार्थं तस्मात्तत्र यथाप्यहं ॥ वस्त्रनिःपीडनं कृत्वा कुर्याद्वै तिलकं ततः ॥४०॥
ततः संध्यामुपासीत स्वसूत्रोक्तेन वर्त्मना ॥ ततः कार्यो[illegible]र्कोदया यावदर्कोदयो भवेत् ॥४१॥ एतत्स्नानं प्रातर्विशेषेण हि संदेवम
यो ऽसते ॥ ॥इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ वालखिल्या ऊचुः ॥ कार्त्तिके दिनकृत्यं यत्न
राव नु मुनीश्वराः ॥१॥ यस्मिन् कृते कार्त्तिकोयं सकलं सफलो भवेत् ॥ विष्णोः सहस्रनामाद्यं संध्यान्ते च पठेत्ततः ॥२॥ देवालये स
मागत्य पुनः प्रस्नानमारभेत् ॥ तस्मिन्नागात्तादिकार्येषु ग्रहं देवसंनिधं ॥३॥ ततः पुराणश्रवणं यथामार्गं समाचरेत् ॥ पोरा[illegible]
कस्य पूजां घृततुलसीपूजनं तथा ॥४॥ ततो मध्याह्निकं कर्म भुंजीत हि दलोक्तितम् ॥ वलिदानं वैश्वदेवमतिथीनां [illegible] समर्चनं ॥५॥
कृत्वा भुंक्ते तु यो मर्त्यः केवलं चामृतं हि तत् ॥ यथाशक्ति हि ज्ञाभोज्याः सर्वं हं चाथ पर्वणि ॥६॥ हविष्यभोजनं कुर्याद्विषयं सर्वा

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वोच्यते ॥ हैमंतिकं सिता स्विन्नं धान्यं मुद्गास्तिला यवाः ॥७॥ कलायकंगुनीवारा वास्तुकं हिलमोचिका ॥ षष्टिकाः कालशाकं च मू
लकं केमुकेतरत् ॥८॥ कंदं सैंधवसामुद्रं गव्ये च दधिसर्पिषी ॥ पयोनुद्धृतसारं च पनसाम्रहरीतकी ॥९॥ पिप्पली जीरकं चैव नृ
नागं गैव तिंतिडी ॥ कदली लवली धात्री फलान्यगुडमैक्षवम् ॥१०॥ अतैलपक्वं मुनयो हविष्यान्नं प्रचक्षते ॥ सर्वथैव न भो
क्तव्यमामिषान्नं तु कार्त्तिके ॥११॥ तन्मध्ये च वर्जनीयं कार्त्तिके तु विशेषतः ॥ दग्धमन्नं हि पक्वं च मसुराग्रं सवल्कलं ॥१२॥ उष्ट्रा
लकाष्ठपर्युषितमन्नं मार्मिषमुच्यते ॥ कृत्ताकानि पटोलानि तु विकावृन्तलिंगके ॥१३॥ चक्रवत्रीराजगिरि पत्रं शाके षु वा
मिषं मा ॥ गृंजनं रक्तमूलं च पलांडुं लशुनं तथा ॥१४॥ सर्वदेवामिषाणि स्युः कार्त्तिके सूर्यरांमजेनता ॥ परमांसैः स्वमांसं साधि
पः पुष्णाति नराधमः ॥१६॥ परजन्मनि तन्मेव विष्ठायां जायते कृमिः ॥ बालान्नगान्यपि गावा तथा बालफलानि च ॥१७॥
यानि यानि दुराशानो जायन्ते मूलन थालकाः ॥ तत्त्वोपकं नसा नानि सर्वानी धोन्मथे कृतः ॥१८॥ सर्वधातान्ये कन अगाहिं मा
कलयाममम् ॥ एवं विचार्य भुंजीत नतु विस्वऽनिवेदितम् ॥१९॥ विश्वदेवस्य नारे तु यस्मान् गच्छति भिक्षुकः ॥ वराजलो
ना घवीरो वा विष्णुरूपेण संशयः ॥२०॥ सायंकाले तु यः काले वैश्वदेवस्य चान्तरे ॥ अतिथिर्विमुखो याति स नु दुःखस्य भा
जनम् ॥२१॥ एवं भुक्त्वा च मेंस्यस्थान्यथा द्विजोत्तमनिष्ठति ॥ दत्त्वा कृत्वा सत्नाक काभिनिंहरेत्तो वपीडयेत ॥२२॥ हेतु य
हूतासं लग्नं तु उच्छिष्टं तत्तु दुःखं च न ॥ तन्निष्ठा घरा तस्यैतस्मा लक्तस विदुधि रागमः ॥२३॥ वान्धायरा गयं कुर्यात्तस्मं मुदि
हतेवा ॥ भस्म येनुले सोवक्षे मुर्व्यर्थं नीर्थकारि रागा ॥२४॥ तुलस्याधारणं कार्यं कार्त्तिके तु विशेषतः ॥ तुलस्यां सर्वतीर्थानि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

तुलस्यां सर्वदेवताः ॥१५॥ कार्त्तिके मासि तिष्ठन्ति नात्र कार्या विचारणा ॥ यस्यैव मन्दिरे तु समये तुलसी सुखसंस्थिता ॥१६॥ महा
पापी दुराचारः कीटकेवाथ संस्थितः ॥ न याम्यसौ संयमिनीं विष्णुलोके महीयते ॥१७॥ तुलसीमञ्जरीभिर्यो विष्णोर्वा
शिवस्य वा ॥ सहस्रनामभिः कुर्यान्मूर्ज्ञा यो भक्तिसंयुतः ॥१८॥ किं स्नानैः किं व्रतैस्तस्य सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ तुलस्यमृतज
न्मासि सदा त्वं केशवप्रिये ॥१९॥ केशवार्थं विचिन्वामि वरदा भव शोभने ॥ मन्त्रेणानेन तुलसीं लुनीहि हरिपूजये २०।
अंगरोतु समालोक्य तुलसीनां के देवकमानकृते न विशन्त्येव यमदूता न संशयः ॥२१॥ यस्मिन् विद्धीयते दानं तुलसा
व समन्वितम् ॥ अपात्रे पितृपुत्रेन तज्ज्ञेयं न्तार्केन्तरः ॥२२॥ संसारव्यवहारेणादि नश्येत्समापयेत् ॥ सायंकाले प्रम
र्द्विष्टे हृष्टदेवालयं [illegible] प्राप्ति ॥२३॥ संध्यां हत्वा प्रसुप्तं ज्ञीतत्तत्र दीपान्यथाबलं ॥ निशायाः प्रहरे वाद्यं कुर्याज्जा
गरणं सदा ॥२४॥ अत्यर्थं वर्धयेत् कुर्याद्रात्र्यां याम्यात्र यत्नेन था ॥ न याकामयमानो वा भार्यागच्छनत्तेषभाक् ॥२५॥
हरिसन्तुष्टये कार्यस्त्यागो वा स्वेष्टवस्तुनः ॥ मासान्ते हि [illegible] घान्त [illegible] न प्रतुष्टये ॥२६॥ सर्वव्रतानि वेक
त्र सम्यग्व्रतमथैकतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सम्भाषेत सर्वदा ॥२७॥ अन्यधर्मेषु विधिहानिः कुलजानि विभागतः ।
अधिकारी कार्त्तिके तु सर्व एव जनो भवेत् ॥२८॥ कलौ कलुषचित्तानां उपायो नैव वर्तते ॥ उद्धारार्थं कार्त्तिकस्य
व्रतं कुर्यात्प्रयत्नतः ॥२९॥ तावद्गर्जन्ति पापानि ब्रह्महत्यादिकानि वा ॥ न कृतं कार्त्तिकस्नानं यावज्जन्तुभिरादरात् ।४०।

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi
Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

का. मा. १२ गोग्रासं कार्त्तिके मासि विप्राणां ह्येकशो यतः ॥ तेषां पुण्यं फलं वक्तुं न शक्नोति पितामहः ॥ ४१ ॥ विष्णुदेवालयं प्रातः
संमार्जयति कार्त्तिके ॥ तस्य वैकुण्ठभवने जायते सुदृढं गृहम् ॥ ४२ ॥ दद्यात्कार्त्तिके मासे तु धर्मकार्याणि भूरिशः ॥
तत्तत्पुण्यस्य नाशोऽस्ति कल्पकोटिशतैरपि ॥ ४३ ॥ सुधादिलेपयेद्यस्तु कार्त्तिके विष्णुमन्दिरे ॥ चित्रादिकं लिखे
द्वापि मोदते विष्णुसंनिधौ ॥ ४४ ॥ रात्रिशेषे भवेत्स्नानं उत्तमं विष्णुतुष्टिदम् ॥ सूर्योदये मध्यमं तु यावन्नैः स्नानं तु कृ
त्तिका ॥ ४५ ॥ तावदेव भवेत्स्नानमन्यथा न तु कार्त्तिके मा ॥ देवालये वा तीर्थे वा हेतोरुद्दिष्टे नृपेश्वरः ॥ ४६ ॥ तस्मात्सर्वं
न्ति ये लोकास्तेषां धर्मस्तु नन्तकः ॥ स्नानं स्त्रीभिर्विधातव्यं गृहीत्वाऽऽज्ञां धवस्य च ॥ ४७ ॥ अपृष्ट्वा यस्तु तं धर्मं भ
र्त्तारं तद्व्रतं न ये नरा ॥ स्त्रीणां तासां स्वस्यापतो धर्मो भर्त्तारं रौरवं कोपनपा ॥ ४८ ॥ कुर्यान्महस्रपापानि भर्त्राज्ञया या समाचरे
त् ॥ सैव धर्मवती लोके न जायते ब्रह्मादिना ॥ ४९ ॥ दरिद्रः पतितो मूर्खो दीनोऽपि यदि वा स्यात् ॥ नाहत्याः स्वरगोस्त्रीणां
नृ स्वागान्निरयं व्रजेत् ॥ ५० ॥ ॥ इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ अगस्त्य
उवाच ॥ कस्मिंस्तीर्थे विशेषेण स्नात्वा फलं कार्त्तिके संभवम् ॥ इत्येवाख्याहि भगवन्भक्तभावन ॥ १ ॥ सूर्य उवाच ॥
यत्र कुत्रापि कर्त्तव्यं जले स्नानं तु कार्त्तिके ॥ ततो दशगुणं पुण्यं कूपे तु यदि मज्जनात् ॥ २ ॥ ततः शतगुणं पुण्यं बहिः
कूपोदके स्मृतम् ॥ कूपाच्छतसहस्रगुणितं फलं वापी निषेवतः ॥ ३ ॥ ततोऽयुतगुणं पुण्यं तडागस्नानतो भवेत् ॥ तत्ता १२
देशगुणं पुण्यं निर्झरे तु निमज्जनात् ॥ ४ ॥ ततोऽधिकतरं पुण्यं नदीस्नानस्य कार्त्तिके ॥ तच्छादशगुणं पुण्यं संगतीर्थस्न राम

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi
Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

नरवगोत्तमः ॥ पातालतोद्दशगुणं पुण्यं नद्यो यत्र संगमः ॥ नदी त्रयस्य संयोगे तु यत्फलं नोनविद्यते ॥ ६ ॥ सिन्धुः स्नानाद्वेणी वेणी यमु
नाच सरस्वती ॥ गोदावरी विपाशा च नर्मदा च महासामहा ॥ ७ ॥ कावेरी सरयूः क्षिप्रा तथा चर्मण्वती नदी ॥ वितस्ता वेदिका
शोणा वेत्रवती पण्णा शिप्रा ॥ ८ ॥ गंडकी गोमती पूर्णा पुण्याः सप्तसमुद्रगाः ॥ सरोवराणि वाप्यो नीचा [illegible] तान दुष्य तथा च दरिकाश्रमः ॥ ९ ॥ तुलं
भाः कार्त्तिके त्वेन्ते तीर्थान्यथनि वोधमे ॥ सर्वेष्वेषु स्थलेष्वेषु स्नायां वसेत्तु पुण्यदम् ॥ १० ॥ कोल्हापुरी ततः श्रेष्ठा ततः कां
ची द्वयं स्मृतम् ॥ अनन्तसेनवसतिर्वेत क्षेत्रमेव च ॥ ११ ॥ वक्रक्षेत्रं ततः पुण्यं मुक्तिक्षेत्रं ततोधिकम् ॥ अवंतिका ततः
श्रेष्ठा ततो वदरिकाश्रमः ॥ १२ ॥ अयोध्या च ततः श्रेष्ठा गंगाद्वारं ततोधिकम् ॥ ततः कनखलं तीर्थं ततो मधुपुरी वरा ॥ १
एकोपि कार्त्तिको मासो मथुरायमुनाजले ॥ येस्नातस्तु वैकुंठे वसेत्कालं वर्षं निहि ॥ १४ ॥ राधा दामोदरस्तत्र स्वयं
लोनस्तु कार्त्तिके ॥ अतो मधुपुरी श्रेष्ठा यमुना च विशेषतः ॥ १५ ॥ द्वारावती ततः श्रेष्ठा गमस्थले कार्त्तिके नवः ॥ घोड
शाखीसहस्रेणासार्द्धं यादवसंयुतः ॥ १६ ॥ द्वारकायां स्त्रिकायां त्रिलंकापेन मस्तके ॥ धार्यते सो नरो रात्रि योजी वन्मु
क्तो न संशयः ॥ १७ ॥ द्वारकास्नान माहात्म्यं न वक्तुं शक्यते मया ॥ गोविन्दार्पित चित्तानां जायते पुरतभास्वतः ॥ १८ ॥ ततो
भागीरथी श्रेष्ठा यत्र विध्येन संगता ॥ तस्माद्दशगुणं पुण्यं तीर्थराजे प्रजायते ॥ १९ ॥ नामोच्चारणमात्रेण गंगा या
यत्फलं भवेत ॥ ननतसहस्रतीर्थानां यानान्त्वावगाह्यते ॥ २० ॥ गंगा गंगेति यो ब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ॥ मुच्यते स

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का॰मा र्वपापेभ्यो विष्णुलोकं स गच्छति ॥ येषां येषां तु पापानां प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ तानि तानि विनश्यन्ति गंगाबिन्दोस्तु स्पर्शनात् ॥२२॥
१२ यो वदेत्तिन्नदी गंगा तेन यातनरकौकसः ॥ अयं प्रदेश इव स्नात्वा हन्त्युत्तमां धनस्य के ॥२३॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्याः सर्वे गं
गां उपासते ॥ कलेर्दशसहस्राणि विष्णुस्त्यक्ष्यति मेदिनीं ॥२४॥ तदर्धं जाह्नवी तोयं तदर्धं देवतागणाः ॥ यावत्तिष्ठति
गंगात्र तावत्तीर्थानि सन्ति वै ॥२५॥ स्वस्थाने नरा पापं तावद्देवहरं ति वै ॥ यदैव ताद्रूपा गंगा गास्या लोकाल्लप्स्यति
हे न ॥२६॥ विहाय वैष्णवतीर्थानीह मिथ्या मिथ्या तले ॥ तस्मान्मुनीश्वराः सर्वे यावत्तिष्ठति जाह्नवी ॥२७॥ तावद्व्रत क्रियतां
धर्मस्तेनैव भूमौ निलीयतां ॥ समाधिं त्यक्तदेहं यावत्तत्पुण्यं भवेत् ॥२८॥ अन्यथा कलिकालेन अपनेया भवन्तु धीः ॥ त
तः श्रेष्ठतरा काशी यस्मान्नाशो न जायते ॥२९॥ यत्र ज्ञेया तां गंगापि सर्वपापं व्यपोहति ॥ काशिकायां नैव नाशो ब्रह्मरो
पि स्मृतो सति ॥३०॥ तथा काशीकृतं कर्म शुभं वाप्यशुभं ततः ॥ नैव नाशं समायाति कल्पकोटिशतैरपि ॥३१॥ यत्र गंगा तां
गंगापि जाता यान्ति तत्र हि ती ॥ तस्यां पंचनदं तीर्थं त्रिषु लोकेषु विश्रुतं ॥३२॥ प्रमयाततत्र तपस्तप्त्वा शक्रेदाक्षिरयाणदी ॥
भक्तीश्वराद्यो भागे गंगायाः सह संगता ॥३३॥ धूतपापाभिस्तत्रैव चन्द्रभागा च समुद्रवा ॥ रुद्रांशा कस मुक्ता स्वयंभा
गीरथी स्थिता ॥३४॥ विन्दोः स्नानमुक्तिप्रदा यमुना तत्र संगता ॥ ब्रह्मांशा संभवा यत्र ह्रूयते सरस्वती ॥३५॥ तीर्थं
पंचनदं नाम भूमावेकं विराजते ॥ आगते कार्त्तिके मासि येषां नरगताः ॥३६॥ अक्रोधानेन तु पितरो वंशे स्मा के भवि १२
ष्यति ॥ कश्चिद् ब्राह्मणवरः श्रेष्ठो गत्वा पंचनदे शुभे ॥३७॥ अस्माकं तर्पणं कुर्यान्नरकार्णवतारकं ॥ तीर्थराजादि तीर्था राम

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

यांनि प्राक्कार्त्तिकमासेकोयुण्यास्नानार्थंपंचगंगंतु समायांतिनसंशयः॥ हत्वानुलक्षणानि स्नात्वा पंचनदे शुभे॥३९॥
विन्दुमाधवमभ्यर्च्य विलयं यांति तत्क्षणात्॥ जन्ममध्ये सकृद् पि स्नातं पंचनदे शुभे॥४०॥ विन्दुमाधवमभ्यर्च्य गुरुक्तो
जन्मांतरे भवेत्॥४१॥ धात्रा ज्ञातो पंचनदे दीपं यो विधिपूर्वकम्॥४२॥ स्ववंशे प्रजायन्ते बालकाः कुलदीपकाः॥ का
र्त्तिके मासि यो विष्णोः प्रागभस्ती श्रवणे निशो॥४३॥ ह्नतरुद्दीपं हत्वा मंत्रसिद्धिः प्रजायते॥ सर्वतीर्थानि गंगादि
नि तत्तीर्थदिने स्वल्पी॥४४॥ यागारव्यं कात्तिकाख्या निनयांति कापि सार्थे॥ तानि सर्वाणि चायांति स्नातुं पंच
नदे शुभे॥४५॥ मणिकर्णिका विवायाति पुर्यां दीप्तं तु काकथा॥ दुर्लभो मानुषो देहो दुर्लभा कार्त्तिका पुरी॥४६॥
स्नात्वा विकार्त्तिके मासि पंचगंगं तु दुर्लभम्॥ येः स्नातं कार्त्तिके मासि सकृत्पंचनदे शुभे॥४७॥ सर्वतीर्थकृत स्ना
नात् फलं कोटिगुणं भवेत्॥ वाराणस्यां तु येः स्थित्वा त्रिवर्षं कार्त्तिकव्रतम्॥४८॥ सा पांगसंगं ये मर्त्यैः कृतं भक्ति
कं तत्परेः॥ इह लोके फलं तेषां प्रत्यक्षं जायते खग॥४९॥ संजनयाचैव संपत्याय शोभिर्धर्मवृद्धिभिः॥ भवंति
संयुता नूनं हि किमन्यं श्रोतुमिच्छसि॥५०॥ ॥इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः॥८॥
अथ पञ्चकृत्तुः॥ कार्त्तिकस्य उपोगानि व्रतानि कथयन्तु नः॥ येन पुण्य शुभ भवति संपूर्णं कार्त्तिकव्रतं॥१॥ बालखिल्या
ऊचुः॥ आश्विने शुक्लपक्षस्य भवेद्यावेव पूर्णिमा॥ तत्र ज्ञातो पूजनं कुर्याच्छ्रियातात्र पूर्वकम्॥२॥ नारि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

का॰मा॰ केलोदन्तं पीताम्बरधारी ज्ञंसमावरेन ॥ निशीथे वरदा लक्ष्मीः को जागर्तीति भाषिणी ॥ ३ ॥ जगत्प्रभ्रमते तस्यां लोकचेष्टावलोकि

२३ नी ॥ तस्मै वित्तं प्रयच्छामि यो जागर्ति महीतले ॥ ४ ॥ सर्वेषु केषु कर्तव्यं दतं दारिद्र्यभीरुभिः ॥ ? ॥ तत्र तु गतभावेरा बलितो मगध

देनी ॥ ५ ॥ नृपवयज्ञः ॥ बलितः प्रोक्तस्ते कोमलध्वजा नृकुलो धन्ना ॥ तदधिष्ठानं कोमलबालबिल्वा सपविन ॥ ६ ॥ वालबिल्वा

कृतुः ॥ ब्राह्मणो बलितो नाम मगधः कुलसंभवा ॥ नानाविद्याप्रवीणो सो लोकसंख्यापरायणाः ॥ ७ ॥ यावनं मरणान्तु लभमन्तेषु

कृतेऽनमः ॥ सदा गतं सर्व [illegible] यावद्यन्ते क विना ॥ ८ ॥ तस्य भार्या महाचण्डी नित्यं कलहकारिणी ॥ मग्नगिरः स्वर्णस्य

द्विजोत्तमः ॥ सदा गतं सर्व क्षान्तिना स्म यावद्यते क विन्ना ॥ ९ ॥ अहं दरिद्रस्य गृहे पतिता स्मि दुरात्मनः ॥ १० ॥ लक्षार्थी

लंकारादिविभूषिताः ॥ १२ ॥ नानामाल्यांबरधरा हृद्रूपा देवांगनाइव ॥ अहं दरिद्रस्य गृहे ॥ ११ ॥ एवं वदति लोके पुत्रकपोतिपतनी रिता

याचते सर्व ज्ञातिमां मुख स्थाने ॥ धिगस्त्वेतं दुष्टा या निर्धनस्य कुलस्य वा ॥ १३ ॥ एवं वदति लोके श्रुतकपोतिपत्नी रिता

कं कस्य तव असेकंय सकृत्तं वहिष्यति ॥ १४ ॥ विपरीतं करिष्यामि यावल्लक्ष्मीः प्रसीदति ॥ भर्त्तुः पापाद्वदे त्वं वीर्यं कुरु

पालये ॥ १५ ॥ आनीय मे धनं भूरि तो वेस्मिनाइ यास्यहं ॥ अस्यां सोदिनिमाश्नाति कदाचिद्रुरुवादति ॥ १६ ॥ काकपाले नाइ

यतिरवं क्षेत्रायते पतिम ॥ सेहानस्मात्तुब पिंडयायाचना दुःखभीतितः ॥ १७ ॥ लोकाचववनं किं विद्यया लाभेन तोषितः ॥

एकस्मिन श्राद्धपक्षे तु उद्दिश्य ब्राह्मणो नमं ॥ १६ ॥ एतस्मिन् वत्सरे सर्वे श्राद्धं सामग्रीक्रे गृहे ॥ वर्त्तते गृहिणीश्चेयं नक रामः

हिष्यामि किं वद ॥ १७ ॥ ह नु हि प्रमनानि विप्रो भाषते न्मवं किं वद ॥ विना पापा विष्टमेव नामा यथो मित्र मुत्रमम ॥ १८ ॥ नाम्नागरा १२

यतिरवयात तस्मिन्मा गतेनति ॥ सोवाच पूर्वव दुष्टा मिंगवकनमद्वदिन ॥ १९ ॥ भो भो बलित विन्नं ते किमर्थं चिंतया नित

श्रवणं स्वप्रियया कृत्वा चिन्तां तेन निवेदयाम्यहं ॥ १९ ॥ बालिन उवाच ॥ अधुनापि तु पक्षे तु पितुः श्राद्धं समागतं ॥ सामग्रिकं वा स्ति म
हे विपरीतकरी प्रिया ॥ २० ॥ कथं संपन्नं श्राद्धं इति चिन्तायुतोस्म्यहं ॥ गरुडपतिरुवाच ॥ धर्मोपि कृतं कृत्वा सो सि भार्या यस्य
हृषीगृहे ॥ ब्रूहि त्वं विपरीतेन भार्या कार्यं करिष्यति ॥ बालिनस्तु नचैतस्य श्रुत्वा सा धर्मपत्नी समभाषत ॥ २१ ॥ अनर्थकारिके वाडि
पत्यैः श्राद्धं पितुः ॥ न स्याः पितुः धनं यस्मान्मदर्थे तेन तु पापकैः ॥ तस्मात्त्वं शीघ्रं पाकं त्वं कुरु दुष्टे कदापि चेत् ॥ ब्राह्मणा
ये धूतकाराः शौण्डा वा यदि वृत्तिनः ॥ २५ ॥ निमंत्रय तान्पापिष्ठान् तव धर्मं नियोजय ॥ यदा संभावयेत्सुमहान्कृतः २६ ॥
निमंत्रितास्तु सद्विप्राः कालेकृतान्स्ता यया ॥ विपरीतेनैव वाक्ये श्राद्धं संपादितं तया ॥ २७ ॥ पिंडदानं ततः कृत्वा भार्यां च वचन
मब्रवीत् ॥ विसर्जय पिंडान्नीत्वा त्वं क्षिप गंगाजले शुभे ॥ २८ ॥ पिंडानीताः तथैव तु श्रुत्वा सा कूपे प्रक्षिपत् ॥ ततस्त
द्बालिनो दुःखी वृत्तभवाकुलितानन ॥ २९ ॥ क्रोधाद्धि निर्ययौ गेहात् संकल्पं कृत्वा वा निति ॥ लक्ष्मी यदि प्रसन्ना स्यात्तदा त्वंभ
न्तामेव मे पत्नी वनमध्ये वसाम्यहम् ॥ इति संकल्प विप्रः स गच्छेनिर्जने वने ॥ ३१ ॥ एको धर्मनदी तीरे हृष्वल्कलधारकः ॥ विं
शाहानि न्यवसदा गता वैषप्रपूर्णिमा ॥ ३२ ॥ कालीवंशा समुद्भूता नागकन्यास्तु शोभना ॥ निवसंतो वनेनत्र्मिन्नग्रतं च कृत
मानया ॥ ३३ ॥ श्रेष्ठं नीहृतं तु कुधयाग हं चन्दुगन्हा पमस्य ॥ मंडलानि विविद्याणि ना नापिष्टैः कृतानि च ॥ ३४ ॥ पंचाम्रतानि र
त्नानि दर्पं रागाच्छादनानि च ॥ स्थापयित्वा विहिराप्रतानि तानि नाभिः प्रयत्नेन ः ॥ ३५ ॥ स्वर्वत्रयमोर्यामोवाला भिनी न एव हि ॥
सा स्वयन्तु नत्तो धूतं तु यत्नात्स्तनले भिरे ॥ ३६ ॥ चतुर्भिर्जं विनाश्वारा क्रोडनं नैवशाशयेन ॥ तस्मात्स्ययस्तु रीयस्तु विवायैं विवि

१४

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

निर्गता॥३८॥ कस्मिंश्चित्तु नदीतीरे ददर्श बलिनं द्विजं॥ ज्ञात्वा तं साधुचरितं सर्वविनं च सुखात्मतैः॥३९॥ उवाच वचनं वाह द्विजः
कोसि त्वमागतः॥ पात्या घक्रीडितं स्तुतं रमाग्निनिकरं परं॥३९॥ इत्युक्तं वचनं श्रुत्वा बलिस्ते वाक्यमब्रवीत्॥ बलिरुवाच॥
घृतेन क्षीयते लक्ष्मी घृतेनापुर्मो विनश्यति॥४०॥ श्रुत्वा वहदसो किं त्वं कथं लक्ष्मीः प्रसीदति॥ कन्यावाचा॥ पापसे त्वं पति
तनवः कर्मते स्तिजमृषेर्वनात्॥४१॥ ई ध्मस्य स्नपूर्णायां घृताल लक्ष्मीः प्रसीदति॥ घृतश्रीऽसंतुष्टैस्त्वेव कोतु कंपक्यपे वन्दिरं॥ एकदा
दस्युस्कासोतयानीतः श्री अर्थस्वस्य मन्दिरं मोदस्यातस्मे नारिकेरजलेभक्ष्यादिकं न■ण्या॥४३॥ स्मार धन्तुनतो घृतं श्री
लक्ष्मीः प्रियतामिति॥ लापितानि वयत्वानि कस्याभिप्रायस्य तानतु॥४४॥ कोपीनं लापितस्त्री यन्ताभिर्निर्जितमेव तेन॥
आसमाः श्रीधसंपुत्रः किं कर्तव्यं मया धुना॥४५॥ उपवीतं लापयित्वा ततः स्वीयं कलेवरं॥ लापयिष्ये विनिश्चित्य उपवीतं
लला पयत्॥४६॥ ताभिर्जितं च तद्वपिश्रारीरं लापितं स्वकम्॥ ततो ऽन्तरे सं जाते लक्ष्मीनारायणाविभो॥४७॥ आगतौ लो
कपश्चितुं हृ विप्रदर्शनोत्सुकः॥ उपवीतं विकोपिनं विनश्यति कृ॥४८॥ उवाच वचनं विष्णुः श्रुत्वा पप्रलोचनः॥
तवप्रत करो विप्रः कथं ज्ञातः सविस्मितः॥४९॥ तस्मादेनं कुरुष्व सौवर्णं मुक्तोचितं॥ इति विष्णुवचः श्रुत्वा पद्मयाऽसौ
कटाक्षितः॥५०॥ बाला विप्रहृदयो ज्ञानसत्कालमदनोपमः॥ ततः कामेन संविद्धा स्वामिन्सा नागकन्यका॥५१॥ विप्र
वचनं प्राहुः श्रुत्वा विप्र तपोधन॥ कस्य कापुत्रु॥ यस्मात्मिर्जितं त्वं वै न भन्नो स्माकं वयोग्यः॥५२॥ वयं त्वया निर्जि
ताश्चेद्याचेत्तु सिद्धं याकुरु॥ इति तासां वचः श्रुत्वा न मन्येव सच द्विजः॥५३॥ श्रीः नागकन्याः गान्धर्वेण विवाहिता

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

८७

नासारत्नानि नासाग्रा पिण्डिकायास्वर्ग हि यथोः ॥ ५४॥ आम्रं वंशी निरंकारान्ययं भाग्यमुत्तमम् ॥ नस्मात्संमानिता वंशी सापि
प्रीता बभूव हा ॥ ५५॥ अकारस्यापि न श्वासौ दत्यंल लक्ष्मीव्रतं त्विदम् ॥ बहुरात्रिव्यापिनी या सा तत्र पूर्णा विज्ञिप्यते ॥ ५६॥
एवं लक्ष्मीं विधाय त्वा नरः दारिद्र्येन न दुःखभाक् ॥ कार्तिकं अन्त्या विधानेन व्रतस्यापि फलं लभेत् ॥ ५७॥ इति श्रीसनत्कुमा
र संहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये नवमोध्यायः ॥ बालखिल्या ऊचुः ॥ दक्षमादिमासश्रेष्ठमतः कार्त्तिकस्यादिमासेति भिः ॥
आकाशादिप्रदानं तु कुर्वन्तु ऋषिसत्तमाः ॥ १॥ तुलायां तिलतैलेन सायंसंध्यासमागमे ॥ आकाशदीपं यो दद्या
न्मासमेकं निरंतरं ॥ २॥ सश्रीकाय श्रीपतये प्रियान् स विपुलं ॥ आकाशवेशादीपस्तु विंशाहस्तोन्नमो भवेत् ॥ ३॥
मध्यमोन च हस्तस्याः किनिष्ठा पंचहस्तकः ॥ यथा दूरस्थितो लोके दीपोत्तम स्थावरेत् ॥ ४॥ तथा प्रादिकोऽत्र दीपदानं विधि
ष्यते ॥ वंशास्यनवमांसेन लेता काष्ठोपनाशिका ॥ ५॥ मयूरपिच्छं मुष्टिं वा ऽकाशावेशोपरिस्थितम् ॥ विष्णुप्रीतिकरो ध्रुवः
पितु ... कारकः ॥ ६॥ एकादश्यां तुलाकौ च दीपदानं मनोपि वा ॥ मासोद्यापनं भविष्यति तुलायां ... मासहा ॥ ७॥ यदी
पं ने भयच्छामि नमोनन्ताय वेधसे ॥ आकाशदीपसहस्रं पितृस्तु ... नहि ॥ ८॥ अत्रार्थे कथयिष्यामि इतिहासं पुरा
तनं ॥ विप्रो भवद्य विन्ध्याद्रौ हेलिको नाम नामतः ॥ ९॥ वेदशास्त्रप्रवीणाश्च ज्ञानविज्ञानसंयुतः ॥ तस्य पुत्रद्वयं जातं विचि
त्रतु मनोजवः ॥ १०॥ विद्याभ्यासे निरतौ तु बुधौ धर्मपरायणौ ॥ पुनस्य व्यसनं जातं न योर्दैवस्य योगतः ॥ ११॥ व्यसने
न तु तेन व्यपिन दुर्लभं विनाशितम् ॥ जातं परस्त्री व्यसनं सुवा व स्थावनोत्तयोः ॥ १२॥ न ज्ञायं ते निर्धना नां सूनवे प्राधि

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

श्री·मा यो विचार्य पौ विधीयतां तस्मादिदं मे प्रयच्छ गोपय गावकृत्तस्तत्र चौर्याणि लोके गोजाविभाविति ।। ततः संसत्स्वलन्द्रे यां
१६ प्रयत्नु गं हृत्वे वने ।।१४ स्वगदाश्रीविनोजाते सर्वधर्मवहिः क्षतो ।। अतः स्तोतं प्रकुर्वता वेके धर्मसमाश्रितो ।। १५ ततस्मिन्न
तेन निवसति स्मिन्ह्री स्त्रीन्द्रो जिलजिह्वि निहे ।। ततानि नामततो स्मातो नृपये के सो वधिः ।।१६।। हृद्वानीत हृतो स्मरातु भ्रा
व पितयावृ तो ।। तया सर्व पितृ ट्वं तामस्मा मेव समर्पितं ।।१७।। एवं धर्म समापित्रे क्षिपितं दीप हानेकग्र ।। एक हानुतयापो
कौन नास्या भ्रातयावृ भो ।।१८।। सद्य मज्ञनकं आर्द लुं ठनीयानकोपि हि ।।१९ भाववित्तयाविरोमयायोस्मो यथ ष्क्रितं ।।२
कते पि केवि हिंसा गृह्य याभोस्यास्तु सर्वथा ।। ग्रसेव यत्र नीत्वाहं भुक्तावपि न पेव क्तु ।।२०।। मयासह न संबंधः श्रीयतामि
तिवाहता ।। ततस्तयानि संभाषमाणास्तानि विविधानिच ।।२१।। ताकेपाकादिकं सर्वं तयाभिः पादिकं ततः ।। तत्र ध्यांधु कुं
यथेक्षेच वहूनि विकनीयास्ता ।। ततस्तव जीर्णा समभवद्दशा ध्यसविलं विकं ।। ततः कालवशं प्राप्तो वने नष्टि मसो जवा ।
व आयम भटैनीतः संयमिन्यां चकु हिन: ।। चित्रगुप्तस्तु तं दृष्ट्वा दृष्ट्वा कठसमदो ब्रवीत् ।। नयं तेनं नृपापिष्टु मेध नापिष्रातं
तकं ।। स्वसंनु कुंभीपाके च ग्रीयं सक्षोटयं तु च ।। कुंभीपाके ततः क्षिप्तो नायंतक्षि न्विपश्यते ।। गैधतामिस्रके क्षिप्त
स्तत्र पश्चात्तु हृष्यत ।। स्मार्श्व पंतुतो दूता धर्मराजस्य किंकर: ।। दूता ऊचु: ।। कुंभीपाके निमग्नेषि ग्रीष्मे स्माभिर्स्व नोत्त
नः ।। तत तस्माज्जायते पीडास्यातिसत्तो यथाजले ।। यम उवाच ।। आनीयतां ततस्तूर्णं हे यत्र तापमानो जनः ।।२८।। धर्मरा २६
आज्ञया तेस्तु समानीतास्तस्य संनिधौ ।। दृष्ट्वा तं धर्मराजोपि दूतानाज्ञापयेदिति ।। सततस्य स्थानं श्रीलक्ष्यातु कुंभीपाकोनन राम

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वते॥ नना म्या कल्पितो दीपः पित्रर्थे गगने शुभः॥ ५०॥ निक्षिप्त एतत् स्लाम्यतां ... शाखा फलं तु नना॥ अनेन लक्षं तस्य वपुराप्य
ताभिस्तनाप्तनें॥ ५१॥ पुण्याय दाय भरा ... दृष्ट्वा निर एव मतिर्न हि॥ न स्वामिश्यावदेहो यः क्रियतां कर्मभोगभाक्॥ ५२॥ ननापि
य स्थला सोन क्षिप्तेव तु पिप्पले॥ अथ हि प्रोद्गतमस्तं शुक्लानां चैव निष्ठुति॥ एकदा तु वर्तुदं तु सं संध्याकाले उपस्थिते॥ ह्रस्व पू
दीपदानं कर्तुं पितृहितायसा॥ ननानु पगता भर्त्रां मन्यार्थे क विदूतः॥ स्ना स्वास्य ह्या वर्त्म ... त्वा नानाले कार्य्यू षिता॥ ५५॥
यत्रो सा दीपदानार्थं आगता नाने नरहस्ता॥ पूर्वजन्मनि संबन्धो येषां येषां प्रजायते॥ एवम्भूते दैवयोगे नैनक काविस्मरे जनाः॥
नेन हृष्टा तु सा वाला हृष्टा ... भव ह॥ ५६॥ मंगल्काम्रघगाका घंव जहास च हसो द वा॥ गीतं गायति वान्यानं कुर्वाणा ... यत्नपि॥
नसंबस्नु तेना पि हृष्टा द्वितीयोस्ति रोदति॥ सर्वे भिल्ला भिल्लपत्न्या सा सारा सिका तथा॥ भ्रातृपुत्रादिकाः सर्वे आगतास्तु सह ... ः॥
कश्चिद्दति ... यं कश्चिद्धस्ति पिशाचकः॥ कश्चिद्किं नीचा किं नीवे किं ... भिवारमणा ... रे॥ यदस्यैवं स्नानवंवधनस्रादिकमहत्तां॥ ५७॥
लकं यांति परलोका तु हृष्ट जीवस्य ईक्षनम्॥ प्रियतो ... को भूप ता दीप्यमानपरः॥ कश्चिन्मन्त्रयते नाव भेषजं वापि कुर्वते॥ ए
तस्मिन्नन्तरे मन्त्रो विप्र भानुसमाययो॥ आकारितास्तु मंत्रज्ञा उपायाद्बहवः कृताः॥ के विनाऽयं ने सा पिके चिहुति गच्छति॥ ५८॥
किंचिद्दीपयते त्वं बला न्यापि कवचना॥ बलिदाना ति गच्छति गच्छामीति वदत्यपि॥ वद्धा केचिद् दुरके नाति छते निति ... किंना॥
भिन्नमुल्स्वलं क्षापिष्ट हं पानयनि क वित्॥ एवं ज्ञातात्वसा ध्यासा ग्रह ... निवेशिना॥ एकदानेन मार्गेणा वहुग्राः केरला जना॥ ५९॥
पंचगंगाह्वं कंगृह्य केरलेभ्य रक्षा सनानां भाद्रे मासि प्रस्थितास्ते न ह्रहे वसनिः कृता॥ ६०॥ तेषां मध्ये सुधीः कश्चित् द्रोणपावनसंस्तवः॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का. मा. अपदुःखमसह्यं हि विसृष्टं जारकादिव ॥ तस्मात्तु पिशाचोसौ जातः सत्स्थमानसः ॥ संदेहत्वबन्धनाद्यं च मत्काचष्टास्तु संस्थितः ॥ ५० ॥
८ ततस्तेन तु भक्तेन शयनायास्तरः ततः । चिक्षेप स्यानप्रुणर्द्धं पंचगंगोदकं वने ॥ इमं तत्र तत्रस्य च्छिर ग्निविन स्वः पतितः स्वगात्रान तस्य सु
मुनत्कं विनुत्यज्ञानमागतः ॥ ५१ ॥ उवाच वचनं चारु के भवन्तु समागताः ॥ तोयमेतत्स्थितं कुत्र किं वा ज्ञानोनकं त्विदं ॥ ५२ ॥ इदं नौ कि
चिचारशनार्थं दीयतां स्वल्पमेव हि ॥ कृपालुना तेन दत्तं मूलं पांचनदं स्तु भो ॥ ५३ ॥ तत्पीत्वा विमला बुद्धिः स्मृत्वा देवाम्यजायत ॥ पूर्वजन्म
वसस्मार यमलोकागमनं यथा ॥ ५४ ॥ गत्वा प्राग्रुस्व रोगार्थं त्वाशीनेस्तोदसं ॥ आत्मनस्तु गतिः सोक्ता उपायोस्या विधीयतां ॥ ५५ ॥ पश्चात्प्रा
सर्वे कार्पटिकाः एतच्छ्रुत्वा तु वचनं तदा । कार्पटिका ऊचुः ॥ जानाति काशी तीर्थानां महिमानं स ईश्वरः ॥ यत्फलं स्वर्गमार्गे तापि ग्रावो म
त्स्यात्क्रिमः ॥ मासे दीयते गजाश्वकोट्या मध्य वार्षिकम् ॥ स्वर्गभुक्तान्ते काशीफलाहारे रागे हे नवे ॥ गम्यतां पंचदिवसे भवद्भिः काशीकाशी ॥
८ ग तिष्ठंति पंडिताः तत्र विचार्य गतिः स्वल्पमार्गं एवं द्रवनं कृत्वा गर्हि त्वा सधनं वक् ॥ ५६ ॥ सकृतु वः काष्टिकां सदद्यो हरसे वितां ॥ ककरी प्र
वेद्या कालेन तु गरागोत्रेठे शिति ततः ॥ ५७ ॥ तच्छ्रीपाले पिशाचोसौ उवाच करुणां वचः ॥ अन्तर्गतां मां संध्यं त्रिमम्मे हारे विधीयतां ॥ इतिश्रुत्वा व
स वतस्तस्य विप्रभानु समागतः ॥ काष्टिकं तस्य दीपकं तत्रापि दत्तं पदितेभ्यो न्यवेदयेत ॥ तन्मोक्षराय यवादिष्टो देयस्त्वाकाशदीपकः ॥ आकाशदीपदाने
न पिशाचोपि समागतः ॥ वाराणस्यां न नान्याः सपुत्रो भूत्तु रामः पुनः ॥ कृत्वा सर्वे पितृकाशीवासे मोक्षमवाप्नुवन् ॥ नमः पितृभ्य अंते
भ्यो नमो धर्माय विष्णवे ॥ नमो यमाय रुद्राय कांतारपतये नमः ॥ मंत्रेणानेन यम्मर्त्याः पितृभ्यः स्वचतुरीपकम् ॥ प्रयच्छंति गतास्ते स्मुर्नरके यांति
न पितृ ॥ उन्नमां गति मिथ्यं ते दीपदानं मय रितो ॥ लक्ष्मी संतान मिच्छार्थमारोग्याय प्रदीपयेत् ॥ ५८ ॥ आकाशदीपदानं तु तथा श्रीविष्णो ॥ रामः
इति श्रीसनत्कुमार संहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ बालखिल्या ऊचुः ॥ कार्त्तिकस्यासिते पक्षे द्वादश्यां वसन्तिता ॥ गोध ८

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

त्रिकालसंयुक्ता हरश्रीवत्सपूजने ॥ वत्सपूजा वटश्चैव कर्तव्या प्रथमेहनि ॥ सवत्सां तुल्यवर्णां च शीलिनीं गां पयस्विनीं ॥ चंदनादि
भिरालिप्य पुष्पमालाभिरर्चयेत् ॥ नहि नैतैलपक्वं च स्थालीपक्वं युधिष्ठिर ॥ गोक्षीरं गोघृतं चैव दधिक्षीरं च वर्जयेत् ॥ ४ ॥ दिनान्तेस्य
विवर्ज्य तु भयत्रयं फलं ॥ ततो नीराजनं कार्यं निशीथे ह्यशुभाशुभम् ॥ नारीपात्रकल्पाद्यैः स्वर्णपात्रादिसंस्थितान् ॥ नीराजयेद्दीप
वान्निरीक्षेत शुभाशुभम् ॥ ज्वालापथि त्वा सर्वदीपान् उन्नताभिमुखान् समान् ॥ शुभ्रादीपानवमोक्ताश्चमान पिचकं कल्पयेत् ॥ ७ ॥
ज्वालावेदस्त्रिगात्संस्थाः मनोज्ञाः कान्तिरत्नानि तु ॥ स्थिरा वेश्मोत्थ्यस्तमोक्ता विपरीता तु दुःखदा ॥ कार्तिके कृष्णपक्षे तु हस्तार्कादिषु पंचसु ॥
तिथिषु क्रूरपूर्वतश्चेन् नृणां नीराजना विधिः ॥ ९ ॥ पञ्चसु सर्ववेश्माग्रे द्वितीयमासमेकं क्रमात् ॥ नीराजनं स्त्रवः शोकान्तर्वृत्तेत्यथवान्यथा ॥ १० ॥
व्यवहारं तु पञ्चमदीपे शुभाशुभविनिर्णये ॥ सर्वोपसंभवादीपान्धकारविनाशकाः ॥ ११ ॥ त्रिकाले मदीपयन्तु दिक्षु ज्ञातशुभाशुभम् ॥
भिमंत्रवमंत्रेण ततो नीराजयेत्क्रमात् ॥ आदौ देवांस्ततो विप्रान् क्षत्रियांश्च तु गजमान् ॥ ज्येष्ठान् श्रेष्ठान् ततः पश्चान्मातृमुख्याश्च योषितः ॥ १२ ॥
ततो नीराजितान् दीपान् स्वस्वस्थाने तु विन्यसेत् ॥ तद्दीपैर्लक्ष्मीविनाशः स्यात् नेत्ररक्षयो भवेत् ॥ १३ ॥ अतिरिक्तेषु युक्तानि मस्तुः कल्पि
तपुत्रा ॥ एकांगी नाम गोपाली तयेन ... ॥ १५ ॥ धनधान्यसमायुक्ता ज्ञाता वर्षत्रये गता ॥ ऋषय ऊचुः ॥ का एकांगी कथं ज्ञाता धनधा
न्यसमन्विता ॥ १६ ॥ एतद्धि स्तरतः प्रोक्तुं ... नेतत्तपोधनाः ॥ वालखिल्या ऊचुः ॥ आसीत्सुराष्ट्रे धीकेशो संचेलो धेनुलोलुपः ॥ १७ ॥ गवा
मष्टसहस्राणि तन्त्रे हि निवसन्ति च ॥ वत्सादीनां च संख्या ... लोके गवामपि ॥ १८ ॥ तस्यैका कन्यका जाता एकांगीनामवि
श्रुता ॥ नापुत्रस्य तु लोकः ... सप्तविंशतिः ॥ १९ ॥ पुत्रार्थं तु महाप्रयत्नं ... लोभाद्वपाकरोत् ॥ गोमतानां सहस्राणि

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का॰मा॰
१८

नीलोत्सर्गश्रुतं तथा ॥ ततं संवेलकेनात्र ततः प्रबोध्यमानया ॥ दुंदुभिर्नाम विख्यातस्तत्रासीत्सुरोहितः ॥२१॥ अतीव कुटि
लो धूर्तो लोभी नाम्नां शिरोमणिः । तामेवेच्छत्यनुत्तेनोक्तं मूलज्ञो नो हि बालकः ॥२२॥ गत्वा न्यूनं किमपि किंचिद्दत्वा विदापितः ।
आकोरितापित्रभ्यां तु एकांगी चंचलेक्षणा ॥२३॥ न ये मे बालकं योग्रमुखेह त्वाय तं मधु ॥ क्षिप स्वकांगं गायामस्माकं
शुत्वहृच्छये ॥२४॥ एकांगी तस्मा दायत्स्ययाविष्टमानसा ॥ आस्थापयग्रहुरे तं महाहृक्षस्य कोटरे ॥२५॥ कारत्रां समा
न्यदिवसे पुनिश्चा पुत्र ॥ तल्ले पयः पाययित्वा पुनर्याति स्वके गृहे ॥२६॥ जातो सो वर्षमात्रेण कलभाषी स बालकः ॥ श्रुत्वा
श्रुत्वा वदेद्वाक्यं नानापक्षिचतुष्पदाम् ॥२७॥ एकांग्यपि च संज्ञातापोवनात्कान्तदेहिका ॥ एकांगी दुंदुभिः प्राह एकांते
वचनं लघु ॥ मां तु वरय भर्तुर्ने कुलपूज्योस्मि तेन घो ॥ त्वं तां त्वां करिष्यामि नानाबलापशोभिता ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा एका
गी वाक्यमब्रवीत् ॥ धिक् मूर्खं कामदुष्टात्मन् अरत्वाभीरकन्यका ॥३०॥ अवीजमसमुत्पन्नः कथं मां वरयिष्यसि ॥ दुंदुभि
वाच ॥ वनुर्वर्णा कन्यका विवाह्या ज्ञाततो शुभा ॥३१॥ पितामहेने दमुक्तं तस्मात्त्वं भव त्वमे ॥ एकांगुवाच ॥ यावकं न व पि
त्रामित्र कार्यं कुरूपकं ॥३२॥ सुशीलं च सुरूपं च मन्त्रीं वरयाम्य हं नानाप्रकारैः सा बाला दुंदुभेनाथ लोभिता ॥३३॥
ना भ्रत्सदा न स्ववतृपात दाक्रोधं च कार सः । गत्वाथ प्रियतां चेयं ताड नीया तथा मया ॥३४॥ एकान्ते वा पानतीयाच्छिद्रम
न्वेषयाम्य हं ॥ स्वि विवार्धविप्रो सो न स्थापयति कौतुकम् ॥३५॥ नित्यं पदिवसे चिप्रस्तु यास्य गतो वने ॥ अपमपहूर ते १८
विष्टां तस्मात् दृष्टो द्विजाधमः ॥३६॥ तयानिष्टा स्थिता बालो दुग्धं दत्वाय धैर्यस्थितं ॥ किंडपित्वा कंठां तत्र पश्चात्सस्या नन

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

थितः पुनः ॥३७॥ अकरोत्सु गवां रक्षां विधिरोगान्यं विलोकितम् ॥ आगत्यासौ गृहे वृद्धां संवेलं वाक्यमब्रवीत् ॥३८॥ अहं सं
मिल्कुयाद्य थें गते भागीरथीतटे ॥ एकाङ्गी नत्र संदृष्ट्वा क्रीडन्तीं यवनैः सह ॥३९॥ यवना हालकोलाहतः स्थापितः
कोटरे सव ॥ अहो नष्टं नवकुलं नरके सुपतिष्यसि ॥४०॥ जानम्रे कथयिष्यामि नेत्रोकांस्यजं तु मते ॥ न स्याः पुत्रांत्व
तं याचिव ह्याष्टष्टे धृषस्य च ॥४१॥ वनमध्येन्यजक्षिप्तं वहिकारोस्य था भवेत् ॥ तज्ज्ञात्वा दृष्टणनीयसंख्यातिभिस्थूवहिष्कृ
तः ॥४२॥ कस्मकान्नरगा देवनरके विपतिष्यति ॥ संवेलं ग्रासितं तेन तं गामगृहं नं वनम् ॥४३॥ तातु भो वृषष्टष्टे उवधा
न्यत्काव नेन ह् ॥ वृषो पितं तास मातयगते देवस्य योगतः ॥४४॥ हरिद्वारं नयात्मार्डे वन्धः पोषित्यतां ययौ ॥ वन्धाहि निर्ग
ता सा तु वाल्लकौ पिविमोचितः ॥४५॥ वृषभस्तेन पापो नवडो बालिकया[illegible]या ॥ जानाति वनमार्गान्सा दृषेशा दायया
हल्लम् ॥ कन्दादिकं भक्षयित्वा कुटीनत्र चकार सा ॥ [illegible]एणा न्यानी यथि क्रीतेनै[illegible]नेव वृषभेण सा ॥४७॥ पुत्ला नितेन न
दृष्टेया ज्ञातरं वृषभं तथा ॥ आगते कार्त्तिके मासि लोकां लोनाथमापयुः ॥४८॥ दानार्थं तु स मानीता स्तेगौवैदेशादेशतः ॥
समांगे पालिकोज्ञात्वाः रक्षार्णायद दृष्ट्वते ॥४९॥ अन यान्भूयसी सेवा कार्या खात्रु गवांस्वगा ॥ संहृष्पलोकः स्वीयागा
वत्केनामभ्यनन्दत ॥५०॥ ईषास्तितहरेस्थिस्यां गोपूजां वत्सबैः कृता ॥ तां दृष्ट्वा बालिका सा पि पूजां वत्केयथावि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

का॰मा॰ क्षिप॥ अतिभक्त्या वालिकया चैव स्वं वर्षत्रयं कृतं॥ तस्मादेव वशात्तत्र संचैलेभः समाययौ॥५२॥ स्नानार्थं कार्त्तिके
१९ मासि गंगाद्वारे तु नीश्वरः॥ दृष्ट्वा वने वालिकां सा वनके तु कदर्शिना॥५३॥ दृष्ट्वा दंतेन तनः स्वाः पापिष्ठा हस्ति
वीकरन॥ तत्रान्य याह्य क्षिप्तः समागत्याथ वेष्टितः॥५४॥ दुंदुभिश्च ष्टतस्तत्र ष्टतस्त स्वाः पि[illegible] अपि॥ क्षि ना
कृतो दुंदुभिसेनेन यो हा श्रीमो मे पुनः॥५५॥ अघोरं भवनं राज्ञो कोकामविश्वासकारकाः॥ अवदर्पे
विलं च यांति कार्त्तिके नरकापाप्सह ॥५६॥ [illegible] कार्त्तिक स्नानसंचेला यसदा[illegible]॥ गोव्रतेन तु
तुष्टी केशवो पादि कृतयाश्वग ॥५७॥ पितरो[illegible]नादिके दत्वा भो[illegible] सार्द्धं गामसा॥ तस्माद्वेष्टितं
तं कार्यं हादश्यां कार्त्तिके स्वयं॥५८॥ एतन्मोव्रतमाहात्म्यं कृत्वा कुर्वंति ये नराः॥ तेषामाव्रतप्रभावेण नेगो
भिर्विश्रुता भुवि॥५९॥ गोपराधः कृतो यः स्नान्सव्रतानि तु यंत्रजेत॥ ॥इति श्री सनत्कुमारसं
हितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये एकादशोऽध्यायः॥ ॥वालखिल्या ऊचुः॥ कृष्णपक्षे त्रयोदश्यां मासि १९
चाश्वयुजे तथा॥१॥ दीपोत्सवसमीपे तु व्रतमेतत्समाचरेत॥ प्रातः स्नात्वा त्रयोदश्यां कृत्वा वै राम

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

त्रिरात्रं नियमं कृत्वा गोविंदे भक्तितत्परः ॥ कार्य एतद्व्रतस्नानं तथा गोवर्द्धनोत्सवः ॥३॥ त्रिमुहूर्त्ताधिकाश्चाद्या
परवेधा न दोषभाक् ॥ बालखिल्याऊचुः ॥ आश्विनस्यासिते पक्षे गतो दृश्यंतां निशाकुरवे ॥४॥ यमदीपं बहिर्द-
द्यात् पापमृत्युविनश्यति ॥ एकदा धर्मराजेन दूताः सर्वेपि वेदिताः ॥५॥ हत्वा प्राणीन् वचनं मम त्वं ब्रूत मम माग्रतः ॥ उ
वाचदूताः मारयतां भवतां ज्ञायते दया ॥६॥ क्वचिज्ज्ञाताथवा नैव सत्यं ब्रूत मम अग्रतः ॥ दूता ऊचुः ॥ इंद्रप्रस्थे महाराजो
हंसो नाम बभूव ह ॥७॥ एकदा मृगयार्थं स गतः समावृतः ॥ तत्रापश्यन्मृगं चैकं सैन्यात् स हि विनिर्गतं ॥८॥ स्त्री
त्वा स्वक्ताम्स्गीतेन हरिणार्थं कृतो श्रमः ॥ मृगोपि भूपतिं दृष्ट्वा पलायनपरो भवत् ॥९॥ नष्टे हि मृगे हयस्य क्रमः
स्वकीयस्तेन भूभुजा । अदृश्यतां क्वचिद्याति दृश्यो सौ ज्ञायते क्वचित् ॥१०॥ देशाद्देशान्तरं यातः शराग्रेणा प्रयाति सः ।
श्रमध्वान्तं गतः तस्य पृष्ठे राजहयस्थितः ॥११॥ मृगः पलाय्य गतवान् राजा विश्रममूर्छितः ॥ घर्माक्रान्तः पिपा
सार्त्तो न ददर्श जलं क्वचित् ॥१२॥ वटच्छायां दूरां स ध्वजो लाधारं ददर्श सः ॥ सैन्यं न दृष्टवान्मार्गे जलस्थापि न दृष्टवान्
॥१३॥ क्षुधया पीडितो प्याशी दन्यो पि श्रमपीडितः ॥ आज्ञिप्ता दंसभुस्त्वा धिगास्ताः प्रयान्ति हि ॥१४॥ स
दृश्यं दुघस्मतधा यांवलितस्तेन कर्मना ॥ कोपोपरि ददर्शाग्रे कासारं पंकजान्वितं ॥१५॥ हंसकारंडवाकी
र्णं रथांगैश्च मनोहरं । नानापक्षैः परिवृतं उच्छलन्मिमिचंचलम् ॥१६॥ स्वपो दृष्ट्वा ततज्जगतात्कृतस्वभव

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

कां॰ मा॰ न्॥ स्वयं पीत्वा जलं पश्चाद् दृष्ट्वा पापिनि दीर्घिकां॥१७॥ ददर्श धीवरांस्तत्र नानामत्स्योपहिंसकान्॥ तान् दृष्ट्वा स महाराजो ग्रा-
२० मोस्ति निकटे क्वचित्॥१८॥ क्रोशाद् दूरं पुनर्ग्रामो वा ग्रामोस्ति नगरोपमः॥ संवर्द्धनो नाम नगरं तत्र स्थः श्रीमंतकमहीपतिः॥
१९॥ त्वं गच्छ द्वारि वासार्थं पथिकानां तु संभ्रमः॥ रविर्नास्ति गंतव्यं त्वया तत्र सुखेन्नृपा॥२०॥ स्नानपानादिकाष्ठा-
नां सौख्यं तत्र वर्त्तते॥ राजोवाच॥ दृष्ट्वा मत्स्यस्थलाद् स्मात् कियद्दूरे स्य वसितं॥२१॥ केन मार्गेण गंतव्यं यद्धर्म-
स्य घातकाः॥ धीवरा ऊचुः॥ अस्मान्नैऋत्यकोणे तु नवयोजनदूरतः॥२२॥ इत्युक्तस्य रस्य वचनं ते राजसे-
वकाः॥ तूर्णं तद्वनं श्रुत्वा अश्वं गंतुं नपायते॥२३॥ गच्छन् मार्गे निश्चित्य ग्राममध्ये यथो नृपः॥ तेजोविशानुप्रमितः कश्चि-
द्वृद्धः प्रमानयम्॥२४॥ दूर्मितां त्वां तु खेदूकाद स्वासे वृक्षानायय॥ भद्रगार्थं समानीताः कुत्राश्रिपिपासदधि॥
२५॥ प्रीतस्तोयं समानीतं किं चित्प्रफुल्लरूपेणनान्॥ राज्ञो प्रिये वसंतु श्रीजागर्त्तिश्च पुनः पुनः॥२६॥ ग्रामे मज्जानपु-
गस्य पृष्ठात् स्वदितेः भवत्॥ ददर्श नृपते राज्ञो नारीरूपानिव मद्गृहं॥२७॥ दीपार्त्वं तं नृपवनीले खनी हस्त्या-
लिनी॥ नदं बलं गृहीत्वा सप्र्यं दृष्ट्वनकाभिव॥२८॥ नोवाच वचनं सा तु नृपेणाह पिता पुनः॥ वक्तात्वं कोसि गाव-
लं गृहीत्वा ध्यकारेखितान्॥२९॥ साह कारेण स्थिता न वा च्यांगनी क्षयत्॥ पुनः सा विस्मयात्तान् राम
सामे वक्रतानना॥३०॥ बालाकारैर्नृपतिनाके वक्रवीन्॥ का त्वं केन प त्नापि हि सत्यं ब्रूहि ममाग्रतः॥ २०

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

कीर्तिः

२१॥ अन्यथा त्वां हनिष्यामि शिरो वेदनियन्त्रकः॥ जीवन्तीकोवाच॥ मारिते च मया त्वं स्याः तु मेव त्वामनुरक्षितः॥ २२॥ सु
चरित्रं न वेत्ति त्वं हनिष्यामि न संशयः॥ राजोवाच॥ अज्ञात्वा तव वृत्तं तु न त्यक्ष्यामि कदाचन॥ २३॥ स्त्रियः
सत्यं वदाभीतस्त्वदा सत्यं कथितो जनः॥ अवध्यमेव गां च जीवितं नास्ति च स्थिरम्॥ २४॥ ... ये तोवन न त्वा
ज्ञात्वा हं कथितं॥ समर्थस्त्वां हन्तुमहं स्त्री त्वादादोन हन्यते॥ २५॥ जिघांसन्तं जिघांसीयात् एव ध्वं प्राणसंशये॥ इति
तद्वचनं श्रुत्वा षष्ठी वचनमब्रवीत्॥ २६॥ जीवन्तीकोवाच॥ त्वं स्वधर्मरतो यस्मात् तस्मात् तुष्टास्मि हं नृप॥ अहं जीवन्ति
का देवी लक्ष्मीटेक्षर मालिका॥ २७॥ जानके स्वालिखित्वा पत्रस्य यथास्थाभिस्तत्वरम्॥ राजोवाच॥ मातस्त्वया किं लि
खितं तद्दिशं नीनिगदतां॥ २८॥ न मिथ्या जे खनं ते स्मिन् तस्मात्त्वं शृणु यात्स्यहम्॥ जीवन्तिकोवाच॥ विवाहस्य च
तुर्थे हि सर्पसंसर्गदोषतः॥ ३९॥ पाककर्मं ततोस्य निर्वाणं लिखितं तु मया नृप॥ इत्युक्त्वा ... सा तदा देवी तत्रैवान्त
र्धीयत॥ ४०॥ गत्वाथ यं च पो मे त्वा विघ्नमत्र करोम्यहं॥ निश्चितं त्वमनु ष: काले प्रास्थितोन्न पतिः स्वयम्॥ ४१॥
ततो मंत्रिणामाहूय वाक्यमेतदुवाच ह॥ भाण्डारिके धनं गृह्य नरांकु ... समा ... या॥ ४२॥ यमुनाया द्ह
गेहं संधिच्छिद्र विवर्जितं॥ सर्पवेघाः ... के ... नराः ... कः॥ ४३॥ सर्वेषां मासिके दत्त्वास्या

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

मो

का·मा: प्याक्तिभनारेजनाः॥ ४६ ॥ नदीस्नानदिभागेच्या स्मिनगवामिंधः॥ ४७ ॥ साम मन्तकोस्तिनद्वामे
२१ नाञ्जा हे मनकोमहान्॥ सकुटुंबः समानेयः स्याप्मनां सबमंदिरे॥ ४८ ॥ ऽतो योबालकस्तस्यमनुपाल्यमय
त्वनः॥ इतिराजवचःश्रुत्वा मंत्रिणामहत्तीवम्॥ ४९ ॥ हेमनानयनार्थेनुमंगिराः॥ सासमाविशत्ता ग्रामं
संवेष्ट्य मेनेभ्यो हेमनं वाक्यमब्रवीत्॥ ५० ॥ हेमनः कंपसंयुक्तो वातेन कदलीयथा॥ आगतः पूर्वदिवसे का
चिन्नृपस्य सेवकः॥ ५१ ॥ पैशुन्यवाक्यं तेनैव यतः केनापि मागतः॥ [redacted] नापराधं महीपस्य न जाने किं भविष्यति॥
५२॥ आमोवा गृहनीयोसि वध्योवास्मिन्नात्रया॥ इतिचिन्तयमानं ते सेने कोवाक्यमब्रवीत्॥ ५३ ॥ भयं त्वं त्यज
वं मुंचन्न पाहं कुरु हे वेगतः॥ कुटुंबेन सहैवत्वं सह्य माहे नृपसस्थमाद्दरात्॥ ५४ ॥ तथैव नगवेशेन गृहीत्वोपायनं बहु॥
दर्शनं कर्तवानराजा स्नेनासोस्याधिपो गृहे॥ ५५ ॥ स्वपत्रः सुविनाशाय तानिद्दानानिभर्तलेगाहतानितपहेमास्य
तदैवराजापुत्रकास्तिनः॥ पश्चाद्यथोनार्थं समाप्तानि बालकेस्य तु भूपतिः॥ नानोपायैर्वर्द्धितो सोजातः षोडशवार्षिकः॥
सर्वसंजयस्यकं कन्या का सर्वलक्षणसंयुता॥ दृष्ट्वा ग्रहोस्वचिन्तानिकुलं शीलं सुरूपत्वाम्॥ ५७ ॥ दृष्ट्वा स्वयं भूपतिनावा राम
लकायैतुयाचिता॥ हेमनः सर्वजनाविवाहेन्दुस्वसंहतः॥ ५८ ॥ तानतः प्रभुर्यदिवसे आप्नुनपतिः स्वयमेव आत्मी २१

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi
Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

यत्नेन संगृह्य तस्य रक्षां वीकरत्॥ पञ्चाङ्गे यत्नेन सर्वेन स्थाप्य राजुर्वेन्द्र कारिकाः॥ विना नित्ये ते धनपतिस्तेनु पथ्ये तिथौ लक्ष्म
वर्धनं तत्र गतः स्वामिन् कालात्रादक्षतोऽभवत्॥ नरादयास मृत्युलोके यमे पहि वध्वनाम॥५२॥ अनि दुःखेन संज्ञातः अ
नपायं नदीर गता॥ तपस्विना सिकामध्ये तपस्विकामयतकेशव॥६०॥ नरानि गते सह सादं स्थितो नेन बालकः॥ हा हा का
राम हा नाथ जीविनाद्य दुःखितः स्तनु॥६१॥ तज्जन्म दिनमारभ्य त्वहिंसा ब्रह्मकारि राः॥ जातानंतपा तपालो कार्त्तिकसुद्धे
त्रिकारिकाः॥६२॥ दयातनस कुम्भ कुन्तास्ता केश्वयं संभव यथा नजी विनास्तुषेपदी दृशेक्त मही तस्वेवा॥६३॥ तपोपाय कृ
यमतृप्यंति त्वां स्मर ग्रन्थाः॥ यज्ञेन पाव॥ आश्विनस्यासिते पक्षे त्रयोदश्यां निशामुखे॥६४॥ कृत्तिवर्षेनु योदशा कृ, ह
न्त्वा शुद्धी पवकम्॥ मंत्रेणानेन नमो दृतः समाने यः सनोत्स्वे॥६५॥ साप्नं पंमृत्युवश्यि वधासनं क्रियतामिति॥ मृ
त्युना पाशदंड अस्या कालेन स्यामया सह॥ त्रयोदश्यां दीपदानात्सूर्यजः प्रीयता [redacted] मिति॥ मंत्रेणानेन योदीपं
द्वारदेशेषु यच्छति॥६६॥ उत्सवेव्यापमृत्योश्च भयं तस्य न जायते॥ तस्मान्मुनिवराः सर्वे दीपं दद्यु निशामुखे॥६८॥
इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः॥१२॥ वालखिल्या ऊचुः॥ पूर्वविद्धचतुर्दश्यामाश्विनस्य
सिते नरैः॥ पक्षे सत्स्त्रुपसमये स्नानं कुर्यान्मलतः॥ पाप्मरुरोदयत्क्रान्यत्र रिक्तायां स्नानि सोन रः॥ नस्याद्विकभवो
मौन ध्यन्त्येव न संशयः॥२॥ तथा कृष्णचतुर्दश्यामाश्विने कोदये गुराः॥ यामिन्या पश्चिमे यामे तैलाभ्यंगो वि
शिष्यतेनरः॥३॥ यदा चतुर्दशीनस्यात्सर्वदिने चैद्वि धूदयो॥ दिनद्वये भवे[illegible] नदा पूर्वे [illegible]॥४॥ बलात्कारात्

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

ठाहृद्विशिराभ्राम्यान्नकैरातिवेत्॥ ५॥ तैलाभ्यंगं चतुर्दश्यां रोरवं नरकं व्रजेत्॥ ५॥ तैले लक्ष्मीर्जले गंगा दीपावल्याश्चतुर्दशी ॥
अपामार्गमथो तुंबी प्रपुन्नाटमथापरं॥ ६॥ भ्रामयेत्स्नानमध्ये वै नरकस्य क्षयाय वै॥ वारद्वयं त्रिवारं वा पठित्वा मंत्रमुत्तमम्॥ ७॥
सीतालोष्टसमायुक्त सकंटकदलान्वित॥ हर पापमपामार्ग भ्राम्यमाणः पुनः पुनः॥ ८॥ इत्थमभ्युजनैः सार्द्धं स्नानं समाचरेत्॥
स्नानतः गत्वर्पणं स्वायमसंतर्पयेत्ततः॥ ९॥ यमाय धर्मराजाय मृत्यवे चांतकाय च॥ वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षयाय च॥ १०॥
औदुंबराय दध्नाय नीलाय परमेष्ठिने॥ वृकोदराय चित्राय चित्रगुप्ताय वै नमः॥ ११॥ चतुर्दश्येते मंत्राः स्युः प्रत्येकं च नमोन्विताः॥
एकैकेन तिलैर्मिश्रान् दद्यात्त्रीनुदकांजलीन्॥ १२॥ यज्ञोपवीतिना कार्यं प्राचीनावीतिना तथा॥ देवत्वं च पितृत्वं च यमस्यास्ति
द्विरूपता॥ १३॥ [illegible]धिकुर्वीत तर्पणं यमभीष्मयोः॥ १४॥ नरकाय प्रदातव्यो दीपः संपूज्य देवताः॥ अथैवं तद्दीकामविधिः स्नाने
मयोचरेत्॥ हृष्टमन्नेन चैव कार्तिके प्रथमे दिने॥ १५॥ स्वातीनराभ्यंगं स्नानं कुर्याद्धि उदये॥ उन्मुखेषु हि मोयायां तिथौ च
स्वातिष्टुमके॥ १६॥ मानवो मंगलस्नायी नैव लक्ष्म्या वियुज्यते॥ दीपैर्नीराजनादत्र सैषा दीपावली स्मृता॥ १७॥ नरकचतुर्दश्ये पि
संक्रांतौ रवौ प्रातर्दिनस्य॥ [illegible]॥ मा प्रमाणमस्यमाकेन मुक्त्वा तत्स्निग्धेन रः॥ मेताध्याया
चतुर्दश्यां सर्वपापैः प्रमुच्यते॥ १८॥ [illegible] निशीथे दीपानि संयुक्ता तत्र दीपावली भवेत्॥ २०॥ कुर्या
[illegible] पद्मोत्सवादि [illegible]॥ २१॥ कार्तिके कृष्णपक्षे [illegible] हीतं भुवनत्र
[illegible] महाराजो बलिः [illegible]॥ २२॥ [illegible] निविष्णुः स्वयं बलिर्वचनमत्र
दीनारका॥ २३॥ [illegible] याचनीयः [illegible] नवा॥ लोका यं याचयिष्यामि [illegible] हितं॥ २४॥ मयाघ्नेन धरा दत्ता वामनच्छ

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

सह पितृभिः ॥ गिरिभिं पदोस्त्रिदिवैः सावाकोनादृ नस्त्वया ॥ यथा नन्दादि नहुषराज्यं अस्तु ध्रुवं त्वयेरे ॥ मद्राज्ये ये दीपदानं कुर्विकुर्वं
न्ति मानवाः ॥ २६ ॥ तेषां गृहे नवलक्ष्मीयं सदा तिष्ठतु सुस्थिरा ॥ ममराज्ये गृहे ये वा मन्धकारं न निद्यन्ति ॥ २७ ॥ लक्ष्मी सत्ता मान्धकारः स
दा पतति नम्रहे ॥ चतुर्दश्यां च ये दीपान्नदद नेन रकाग्रव ॥ २८ ॥ तेषां पितृगणाः सर्वे नरके निवसन्ति न ॥ बलिराज्यं समासाद्य यैर्न दीपा
वली कृता ॥ २९ ॥ तेषां गृहे कथं दीपाः प्रज्वलिष्यन्ति केशव ॥ बलिराज्ये तु ये लोकाः सोत्साहका रिताः ॥ ३० ॥ तेषां गृहे सदा शोकः प
तेदिति न संशयः ॥ चतुर्दशीत्रयो राज्यं बलेरस्तीति याचयेत् ॥ ३१ ॥ पुरा वामनरूपेण प्रार्थयित्वा धरामिमाम् ॥ दत्वा वितिथिरिन्द्राय बलिं पाताल
नि वासिनं ॥ ३२ ॥ कृत्वा दैत्यपतेर्दत्तं हरिणा तद्दिनत्रयम् ॥ तस्मान्महोत्सवं चात्र सर्वैर्वै विहिकारयेत ॥ ३३ ॥ महारात्रिः समुत्पन्ना चतुर्दश्यां मुनीश्वराः ॥
अतस्तदुत्सवः कार्यः शक्तिपूजापरायणैः ॥ ३४ ॥ बलिराज्यं समासाद्य यक्षगंधर्वकिन्नराः ॥ ओषध्यश्च पिशलयानिं साश्च मयायस्तथा ॥ ३५ ॥
सर्वे स्वगृहे ध्यांति न सर्वे विनिद्रास्तु ते ॥ नन्दन्ति ध्यंति बलिराज्ये न संशयः ॥ ३६ ॥ बलिराज्यं समासाद्य यथा लोकाः सुहर्षिताः ॥ तथा सहि नम
पि लोकाः स्वगृहे पि ॥ ३७ ॥ तुलासंस्थे सहस्रांशौ प्रदोषे भूतदर्शयोः ॥ उल्काहस्ता नराः कुर्युः पितॄन्मार्गप्रदर्शनम् ॥ ३८ ॥ नरकस्था
सं स्तु ये प्रेतास्तेषां त्राणं सदा ॥ पश्यन्ते वनदोहे काऽर्थो त्रये निगवे ॥ ३९ ॥ आश्विने मासि स्वात्यादि तिथयः कीर्तितास्त्रयः ॥ दीपदानादिकार्येषु
था स्याम स्वातिकार्तिके ॥ ४० ॥ यदि स्युः संगवाद्र्वांगते वा तिथयस्त्रयः ॥ दीपदानादिकार्येषु कर्तव्याः पूर्वसंयुताः ॥ ४१ ॥
इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्तिकमाहात्म्ये त्रयोदशोऽध्यायः ॥ वालखिल्या ऊचुः ॥ स्वं प्रभाते समुत्थाय भाषावद्र्वनीश्वराः ॥ स्नात्वा देवान्
४ पितॄन्भक्त्या संपूज्य प्रणमेच्च ॥ १ ॥ कृत्वा तु पार्वणश्राद्धं दधिक्षीरघृतादिभिः ॥ दिवा तत्र न भोक्तव्यं ऋते बालातुराज्जनान् ॥ २ ॥ त
तः प्रदोषसमये पूजयेदिन्दिरां शुभाम् ॥ कुर्यान्नानाविधैर्वस्त्रैः स्वच्छलक्ष्म्याश्च मण्डपम् ॥ ३ ॥ नानापुष्पैः पल्लवैश्च वितानैश्चापि ता
त्रितं ॥ तत्र संपूजयेल्लक्ष्मीं देवांश्चापि प्रपूजयेत् ॥ संपूज्य देवं नार्योपि बहुभिश्चोपचारकैः ॥ पादसंवाहनैर्कुर्याल्लक्ष्म्यादीनां तु भक्तितः ॥ ४ ॥

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

अस्मिन्नहनि सर्वे विविधस्तु नालोचितं पुरा ॥ बलिकारागृहाद् बाल लक्ष्मीश्चापि विमोचिता ॥६॥ ततस्त्वासाद्य तत्रैव आनीता क्षीरसागरे पुनः ॥ सकुमाव
कालेन सुखं तस्मान्मुनीश्वराः ॥७॥ रचनीयाः सुवर्णपर्यङ्काश्च सतल्लिकाः ॥ दुग्धफेनोपमैर्वस्त्रैरास्तृताश्च यथादिशम् ॥८॥ स्था
पयेत्तत्र तल्पं ... समन्विताः ॥ लक्ष्मीर्देवी स्वभयान्मुक्ता सुखसुप्ताम्बुजोदरे ॥९॥ अतोऽर्थे विविधं कार्यं सुष्ठु मृदु सुखं सुतल्पिका ॥ तद
हि पद्मशय्या च ॥ पश्चात् सोऽस्य विहृयुते ॥१०॥ कुर्यात् स्वगृहमुत्कारं नन्दसमाकापि न अजेत्वा न कुर्वन्ति नराः स्थले लक्ष्मीस्तस्य सुखसुप्तिकाम् ॥११॥ ११
धनेन चिन्ताविहीनास्ते कथं राज्ञो भवन्ति हि ॥ तस्मात् सर्वप्रयत्नेन लक्ष्मीं संपूजयेन्नरः ॥१२॥ समनुहारी ... निर्मुक्तः स जातो स्यान्निरन्तितः ॥ जा
तिपद्मलवं गेत्वा ... पुरसमन्वितम् ॥१३॥ यावयित्वा गव्यं ... सितां दत्वा यमो चिताम् ॥ लड्डुकाश्च स्वकुर्वीत तांश्च लक्ष्म्यै निवेदयेत् ॥१४॥
अन्यद्वस्तु विधं जलं स्वदंशकाल्लादि संभवम् ॥ सर्वं निवेदयेत्तत्र लक्ष्म्यै मम श्रीः श्रीयतामिति ॥१५॥ दीपदानं ततः कुर्यात् ... वनतो लक्ष्मीका
... ॥ १६॥ ... पथा कार्याः श ... देवगृहादिषु ॥ चतुःपथे श्मशाने च नदीपर्वतवेश्मसु ॥१७॥
वृक्षमूले ... गोष्ठे ... चत्वरे ... गृहे तथा ॥ वस्त्रैः पुष्पैः शोभितव्या राजमार्गस्य भूमयः ॥१८॥ ... पुष्पास्थापयेन्ना ... पक्कान्नानि फलानि
च ॥ नागवल्लीदलादीनि रचयित्वा सन्निक्षिपेत् ॥१९॥ शोभां कुर्याद्राजमार्गे कमलैः स्थविशेषतः ॥ नदभावे ... दीनि तत्क्ष्यात्ता
... ॥२०॥ ... पुरमलं ... सुरं ... नन्दनं ॥ ... भोजयित्वा ... संभोज्य ... बन्धुसुहृज्जनान् ॥२१॥ लड्डुकाः सूपमण्डा
... पुरीकादिकाः ॥ अलङ्कृतेन ... वनवस्त्रा ... ॥२२॥ ... ततो पराह्णसमये घोषयेत्तु गरेन्नृपः ॥ अद्य राज्यं व
... यथेष्टं क्रीडतामिति ॥२३॥ यथेच्छं क्रीडनं बालानां ... परेण तु ॥ विलोक्य बालकक्रीडां नानासामग्रिकेषु तं ॥२४॥ २४
... ततः पश्चात् ... दीपिकां वह्निने ज्वालां ... ॥२५॥ महामारीभयं घोरं ... राम

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वालिरक्षितो राजश्लोकस्ते यांनु शेनृपेसु रक्षम्॥ २२॥ वालस्य वृद्धे राजपुत्रं रोदनं वालकैः कृतैः॥ अवध्यमेव भवति विषघ्नं च विनाशनम्॥
रक्षा यष्टिकादिहन्तानस्थान्यदारोहणं वालकाः॥ नद्या राज्ञोज सेप्लाधः परराष्ट्रविमर्दनम्॥ २८॥ यत्र दा क्रीडनं निवालास्थ्रेल्लिङ्गं
वत्वाकरादिषु गत गर्भसिद्धं नारीणां अनिवारः प्रजायते॥ यदा अन्येयसा गोमध्यति क्रीडनं वालकाजलमृदादुर्भिक्षं तु सं भावश्चयोग
मेव प्रजायते॥ ३०॥ एवं वालकृतां चेष्टां वुधो वो स्यफलं वदेत्॥ लोकाश्चापि पुरा स्मस्मृ पायवलिताजिरा॥ ३१॥ गीलवादित्र संकुले मर्त्वा
लिनस्तु दीपके॥ अन्योन्यप्रीतिसंयुक्तः स्त्रीवालनकेजनैः॥ ३२॥ नाम्बुलरहः प्रहृदयकुङ्कुमस्रादयर्चितैः॥ कुलवद्देवमनेपथ्यूररांति
रूपधरः॥ ३३॥ मित्रस्वजनसंवांधैस्त्वगोत्रैश्चान्निपूजितैः॥ वलिराजस्य मकनेन्व्यपद्युन्मनासिवल्लेतोः॥ ३४॥ जीवहिंसा सुरापानं स्तेयं म
त्स्समागमः॥ हित्वा नरैस्तत्रकर्त्तव्यं वलिराज्यं नदा प्रभाकरा॥ ३५॥ आत्मनो यच्च सौख्यार्थं परदुःखाकरं कृतम्॥ चाथ रागनादि ग
मनं स्त्रस्त्रादिकं स्वकं ... दिमक्षणम्॥ ३६॥ अन्यावारश्च तिष्ठापि हृता संचनदु श्रान्तिः॥ ३४॥ एवं तु सर्वथा कार्या वलिराजमहोत्सवः॥ पू
जीवहिंसा सुरापान मगम्यगमनं तथा॥ चौर्यं विश्वासघातश्च पञ्च वै सानि सुनीश्वराः॥ ३८॥ वलिराज्ये तु नरकद्वाराराणि तान्निजेन॥
ततो दैत्यराजस्समस्ते स्वयं राज्ञा व्रजेत्सुरस्तु॥ ३९॥ अदवलोकपिनिरस्य पद्माभवचनैः शनैः॥ महता तूर्यघोषेण ज्वलद्भिरुतदीपकैः॥ ४०
कन्यस्नेभ्रासुखं यावत्कृतके स्वकेन तैः॥ वलिराज्ये गमो दृश्च दशा स्वपुरमाव्रजेत्॥ ४१॥ एवं गतनिशीथे च जनैर्निद्राकुलोचनैः॥
तावन्नगरनारीभिः शूर्पडिण्डिमवादनैः॥ ४२॥ निष्काम्यते गृहादलक्ष्मीः स्वगृहाङ्गणात्तथा॥ ४३॥ एकैकरजनीयोगदृष्टाऽयानु
परेहनि॥ ४४॥ यानदा विहाय पूर्वेधुः परे पुण्या सुखरात्रिका॥ यदैवस्वयावैस्त्व वावा वलिराज्ये सर्वं नरा॥ ४५॥ न कुर्वन्ति हृष्यन्ते
धर्माः स्म मांगसं प्रायणः॥ इति श्रीसनत्कुमारसंहितायां कार्त्तिकमाहात्म्ये चतुर्दशोऽध्यायः॥ १४॥ वालखिल्य उवाच॥ सति पु

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वि॰ग्र॰पू॰ अथ ग्रन्थिपूजनविधिः॥ तत्र प्रार्थनमंत्राः॥ ॐ गणानां त्वेति सिन्दूरदध्यक्षतादिना गणपतिं
१ पूजयित्वा प्रार्थयेत्॥ यस्मा चोम्प्रविधाय विश्वकरणे संराक्षे चेनाविधिः संप्राप्तो धिषणां सुख ॥२
स्थिरचना वै शारदीम्मानसीम्॥ गीर्वाणार्चितपादपङ्कजयुगो लम्बोदरो विघ्नहृद्दम्पत्योः सुपर
स्परं प्रतिदिनं प्रीतिं विदध्यात्स्थिराम्॥१॥ ब्रह्माणिमेहति ब्रह्माणं पूजयित्वा प्रार्थयेत्॥ या
सृष्टस्तुद्भवकारिणी कमलभूहृन्तोषिणी सर्वदा हंसारोहणगामिनी सुरगणैर्वन्द्याङ्घ्रिपद्मद्व
या॥ मालासूत्रकमण्डलून्दधतावतीदण्डञ्च हस्ताजिनं दम्पत्योः प्रतिवासरं सुखकरी प्री
तिं क्रियाद्धात्रिका॥२॥ विष्णोरराटमिति विष्णुम्पूजयित्वा॥ पद्मालालितपादपद्मयुगलो रामः
नाभ्यब्जसंस्थात्मभूः कण्ठालम्बितकौस्तुभोम्बुजपद श्रीवत्सवक्षस्थलः॥ साङ्गार्ण्वदगदा
धरः श्रुतिधृतस्वर्णीयमत्स्यादयोर्दम्पत्योः प्रतिवासरं सुखकरो भूयाद्धरिः श्रीपतिः॥३॥ इति प्रा
१

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

र्थयेत्॥ श्रीश्चतेतिलक्ष्मीम्॥ या विष्णो हृदि संस्थिता रघुपतेः सीताभिधा जानकी यास्वर्गेन्द्रविभूख
रगा गजरथाश्वादि स्वरूपा विभुः॥ राजो शप्रातिराजती द्विजगेहेष्वाचाररूपेन्दिरा दम्पत्योः प्रतिवास
रं सुविमलां प्रीतिं क्रियात्सा रमा॥ ४॥ नमः शम्भवायेति शिवम्॥ गङ्गावीचिसमीरचञ्चलजटा
जूटार्द्धचन्द्रो विभुर्गोगामी गजचर्मवसनो वामाङ्गशैलेन्द्रजः॥ भ्रस्वच्छविभूतिभूषितवपुः
सूर्याग्निचन्द्रत्रिदृकभ्न्याद्वेवरकन्ययोः प्रतिदिनं भूतिप्रदः शङ्करः॥ ५॥ अम्बेः अम्बिके॥ यादे
वी याशिमौलिमानसमहोत्साहप्रदा सर्वदा चन्द्राद्यन्दधती विशारवजननी श्रीकराठवामाङ्ग
ना॥ नानावस्तुपहारपूजनपरैर्भक्तैः सुरैः सेविता सा गौरी वरकन्ययोः सुविमलां प्रीतिं क्रियात्
न्निर्मलाम्॥ ६॥ सर्वमन्त्रैः पूजयित्वा॥ स्वस्तिवाचनं पठन्मङ्गलगं थिं वध्नीयात्॥ रामलक्ष्मण

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वि० ग० पू० योः प्रीतिर्यथा श्रीपतिवल्लभयोः ॥ शिवशान्तयोर्यथा प्रीतिर्युवयोर्वर्द्धतां तथा ॥ १ ॥ इति मंत्रेण
तयोः स्कन्धोपरि धारयेत् ॥ अथ कन्यादानम् ॥ प्रजापतेनेति वरार्चनम् ॥ श्रीश्चेति
कन्यापूजनम्

रामः

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

च॰ वी॰ श्रीगणेशायनमः॥ ॥अथचतुर्थी॥ ॥तत्रचतुर्थ्यामपररात्रेचतुर्थीकर्म॰ तच्चगृहाभ्यंतरएव
१ कर्त्तव्यं॰ तैलोद्वर्त्तनादिकृत्वायुगकाष्ठेसम्यगुपविश्यस्नात्वाशुचिवस्त्रंपरिधायगृहंप्रविश्यप्राङ्मुखौ
वधूवरौउपविशतः तत्रकुशकंडिकारंभः कुशैर्हस्तमात्रचतुरस्रभूमिंपरिसमूह्यतानैशान्यांप्रक्षिप्य
गोमयोदकेनोपलिप्यस्रुवमूलेनउत्तरतस्त्रिरुल्लिख्योल्लेखनक्रमेणानामिकांगुष्ठाभ्यामुद्धृत्य॰वा
रिणातंदेशमभिषिच्यकांस्यपात्रेणाग्निमादायतत्रप्रत्यङ्मुखंनिदध्यात्॰ ततःपुष्पचंदनपूगफल
वस्त्राण्यादाय॰ ॐअस्यांरात्रौकर्त्तव्यचतुर्थीहोमकर्मणिकृताकृताऽवेक्षणरूपब्रह्मकर्मकर्त्तुम कृस:
३२ मुकगोत्रंअमुकशर्माणंब्राह्मणमेभिःपुष्पचन्दनपूगफलवासोभिस्त्वामहंवृणे॰ इतिब्रह्माणंवृ १

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi
Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

गृयात्· ॐ ब्रह्मोस्मीति प्रतिवचनं· यथाविहितं कर्म कुर्विति वरेणोक्ते· ॐ करवाणीति प्रतिवचनानंतरं ब्र
ह्मदक्षिणतः शुद्धमासनं निधाय तदुपरि प्रागग्रान्कुशानास्तीर्याग्निं प्रदक्षिणीकृत्वास्मिन्कर्मणि त्वं मे ब्रह्मा
भवेत्यभिधाय· भवानीति तेनोक्ते तत्र ब्रह्माणमुदङ्मुखमुपवेशयेत्· तत्र पृथूदपात्रमग्रे कृत्वा ततः प्रतिष्ठा
प्य· ततो घारादारभ्याहुति चतुष्टये तत्तदाहुत्यनंतरं स्रुवावस्थितहुतशेषघृतस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः· ॐ
प्रजापतये इति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छंदः प्रजापतिर्देवता चतुर्थीहोमे विनियोगः। ॐ प्रजापतये स्वाहा·
इदं प्रजापतये· इति मनसा· ॐ इन्द्रायेति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छंदो इन्द्रो देवता· चतुर्थीहोमे विनियो
गः। ॐ इन्द्राय स्वाहा· इदमिन्द्राय। इत्याघारौ· ॐ अग्नय इति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छंदोग्निर्देवता चतु
र्थीहोमे विनियोगः। ॐ अग्नये स्वाहा· इदमग्नये· ॐ सोमायेति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छंदः सोमो देव

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

 ता चतुर्थीहोमे विनियोगः॥ ॐ सोमाय स्वाहा॰ इदं॰ सोमाय॰ इत्याज्यभागौ॰ ततआज्याहुतिपंचकं तत्र ये(
 स्थालीपाकाहुतौ च पूर्वोपकल्पित पृथूदपात्रे तत्तदाहुत्यनंतरं हुतशेषप्रक्षेपः। आज्याहुतिपंच
केच नान्वारंभः ॐ अग्नये प्रायश्चित्त इत्यादीनां पंचानां प्रजापतिऋषिरग्निवायुसूर्यचंद्रगंधर्वा देवता
अनुष्टुप्छंदांसि चतुर्थीहोमे विनियोगः। ॐ अग्ने प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरसि ब्राह्मणस्त्वा नाथका
म उपधावामि यास्ये पतिघ्नी तनूस्तामस्ये नाशय स्वाहा॰ इदमग्नये॥१॥ ॐ वायो प्रायश्चित्ते त्वं॰ प्रजाघ्नी
तनूस्तामस्ये नाशय स्वाहा। इदं वायवे॥२॥ ॐ सूर्य प्रायश्चित्ते त्वं॰ पशुघ्नी तनूस्तामस्ये नाशय स्वाहा।
३४ इदं सूर्याय॥३॥ ॐ चन्द्र प्रायश्चित्ते त्वं॰ गृहघ्नी तनूस्तामस्ये नाशय स्वाहा॰ इदं चंद्राय॥४॥ ॐ गंधर्व प्रा
यश्चित्ते त्वं॰ यशोघ्नी तनूस्तामस्ये नाशय स्वाहा॥ इदं गंधर्वाय॥ ततः स्थालीपाकेन जुहोति॰ ॐ प्रजापतये

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

इति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छंदः प्रजापतिर्देवता चतुर्थीहोमे विनियोगः॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा॰ इदं प्रजापत
ये। इति मनसा॰। अग्निमाहुतिद्रव्यत्रयेतन्नदाहुत्यनंतरं हुतशेषस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः॥ तत्र ब्राह्मणान्वा
रब्ध आज्यस्थालीपाकाभ्यां स्विष्टकृद्धोमः॥ ॐ अग्नये स्विष्टकृत इति प्रजापतिऋषिर्गायत्री छंदो ग्निर्देवता चतु
र्थीहोमे विनियोगः। ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा इदमग्नये स्विष्टकृते। ततआज्येन॰ ॐ व्याहृतीनां प्रजापति(
ऋषिरग्निवायुसूर्या देवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छंदांसि चतुर्थीहोमे विनियोगः। ॐ भूः स्वाहा इदं भूः। ॐ भु
वः स्वाहा इदं भुवः। ॐ स्वः स्वाहा इदं स्वः। एता महाहृतयः। ॐ त्वन्नो अग्न इति वामदेव ऋषिरग्नीवरुणौ मा २
देवते त्रिष्टुप्छंदश्चतुर्थीहोमे विनियोगः॥ ॐ त्वन्नो अग्ने॰ इदमग्नीवरुणाभ्याम्॥१॥ ॐ सत्वन्न इति वामदे
व ऋषिरग्नीवरुणौ देवते त्रिष्टुप्छंदश्चतुर्थीहोमे विनियोगः॥ सत्वं नो अग्ने॰ इदमग्नीवरुणाभ्यां॥२॥ ॐ अ

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वि·व· याश्चाग्न इति वामदेव ऋषिरग्निर्देवता त्रिष्टुप्छन्दश्चतुर्थीहोमे विनियोगः। ॐ अयाश्चाग्नेस्य० इदमग्नये ॥३॥ ॐ ये
२ तेशतमिति वामदेव ऋषिर्वरुणः सविता विष्णुर्विश्वेमरुतः स्वर्का देवता त्रिष्टुप्छन्दश्चतुर्थीहोमे विनियोगः
॥ ॐ येतेशतं० इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यः। ॐ उदुत्तममिति शुनःशेप ऋ
षिर्वरुणो देवता त्रिष्टुप्छन्दश्चतुर्थीहोमे विनियोगः॥ ॐ उदुत्तमं वरुणपा० इदं वरुणाय· इति सर्वप्रायश्चित्तम्·
ॐ प्रजापतय इति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः प्रजापतिर्देवता चतुर्थीहोमे विनियोगः॥ ॐ प्रजापतयेस्वा
हा· इदं प्रजापतये। इति मनसा· इति प्राजापत्यं। ततः संस्रवप्राशनं। ततश्चाचम्य·। अस्यां रात्रौ कृते तच्चतु
र्थीहोमकर्मणि· कृताकृतावेक्षणरूपब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थं इदं पूर्णपात्रं प्रजापतिदैवतममुकगोत्राया हूरुमः
३५ मुकशर्मणे ब्राह्मणाय ब्रह्मणे दक्षिणान्तुभ्यमहं संप्रददे। इति दक्षिणां दद्यात्· स्वस्तीति प्रतिवचनं। ततः २

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

प्रणीताविमोकः। ॐ सुमित्रियाद्दुर्मित्रियाइति द्वयोर्यजुषोः प्रजापतिऋषिरापोदेवताप्रणीताविमोके विनि
योगः। ॐ सुमित्रियानआपओषधयः सन्तु इति पवित्राभ्यां शिरः सम्मृज्य · ॐ दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तुयोऽस्मान्द्वेष्टियं
चवयंद्विष्मः इत्यैशान्यांप्रणीतापात्रंन्युब्जीकुर्यात् · ततस्तरणक्रमेण बर्हिरुत्थाप्याज्येनाभिघार्य हस्तेनैव
बर्हिर्विजुहुयात् · ॐ देवागातुविदइत्यस्य मनस्पतिऋषिर्विराट्छन्दोवातोदेवताबर्हिर्होमे विनियोगः। ॐ
देवागातुविदोगातुंवित्वागातुमित · मनसस्पतइमंदेवयज्ञ८० स्वाहावातेधाः स्वाहा। इत्यनेनमंत्रेण · इ
तिबर्हिर्होमः॥ ततः पृथूदपात्रस्थमुदकमाम्रपल्लवेनानीय वरोवधूमभिषिंचति · यातेपतिघ्नीप्रजाघ्नी
पशुघ्नीलक्ष्मघ्नीयशोघ्नीनिन्दितातनूर्जारघ्नीं ततएनांकरोमि साजीर्यत्वंमयापत्यासह · श्रीअमुकदेवीइ
तिमंत्रेण · ततोवधूंस्थालीपाकंप्राशयतिवरः प्राणैस्तेप्राणान्संदधामि · ॐ अस्थिभिस्तेअस्थीनिसंदधामि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

 ॐ मांसैस्ते मांसानि संदधामि॰ ॐ त्वचा ते त्वचं संदधामि॰ इति मंत्रचतुष्टयेन॰ प्रतिमंत्रं तैः प्राशनं॰ ततो वरोपि आचारा

 त्कन्याहस्तेन भोजनं करोति॥ ॥ ततो वरो वधूहृदयं स्पृष्ट्वा पठति॰ यत्ते सुसीम इति प्रजापति ऋषिर्जगती छंदो हृ

दयं देवता हृदयस्पर्शने विनियोगः॥ ॐ यत्ते सुसीमे हृदयं दिवि चंद्रमसि श्रितम्। वेदाहं तन्मां तद्विद्यात्॥ ॐ पश्ये

म शरदः शतं जीवेम शरदः शतं ॐ॰ शृणुयाम शरदः शतम्॥ ॥अथ कंकणमोक्षणम्॥ ॥घृतग्रंथिविमोका

दीन्याचार परिप्राप्तानि॥ ॥ततउत्थाय वधूदक्षिणहस्तं स्पृष्ट्वा ऋवेण॰ घृतपुष्पफलपूर्णेन। ॐ मूर्द्धानमित्य

स्याभारद्वाज ऋषिस्त्रिष्टुप् छंदोऽग्निर्देवता पूर्णाहुतिहोमे विनियोगः॥ ॐ मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत

३६ आजातमग्निं कविं ॐ॰ सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयंत देवाः स्वाहा इति पूर्णाहुतिः। ततः स्रुवेण भ(

स्मानीय दक्षिणकरानामिकागृहीतभस्मना ॐ आयुषमिति नारायण ऋषिरुष्णिक् छंदः आयुर्देवता भस्मना

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

तिलककारणे विनियोगः। ॐ त्र्यायुषं जमदग्नेरिति ललाटे· ॐ कश्यपस्य त्र्यायुषमिति ग्रीवायां· ॐ यद्देवेषु (
त्र्यायुषमिति· दक्षिणबाहुमूले। ॐ तन्नोअस्तु त्र्यायुषमिति हृदि। अनेनैव क्रमेण वध्वामपि। तत्र तन्नोस्थाने
तन्नेइति विशेषः। इति त्र्यायुषं कुर्यात्। ततो ब्रह्मणे दक्षिणां दद्यात्· अद्यकृतैतद्दस्या रात्रौ कृतस्य चतुर्थीहोमक
र्मणः सांगतासिद्ध्यर्थं इमां दक्षिणां अमुकगोत्रायामुकशर्मणे ब्राह्मणायाचार्याय दक्षिणां तुभ्यमहं प्रददे· इति
दक्षिणां दद्यात्· ततो आशीर्वादादिपठनं॥ ॥इति विवाहचतुर्थीसमाप्तिमगात्॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वि·च
५

विवाह चतुर्थी विधि

२७

66

२७

हृद्मः
५

Jagannath Bhattarai Collection, Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

This PDF you are browsing is in a series of several scanned documents containing the personal colleciton of Jagannath Bhattarai ji from Kathmandu, Nepal.

CV:

Jagannath Bhattarai
Date of Birth: 31 December 1960
Place of Birth: Kathmandu, Nepal
Address: Nagarjun (Ramkot), Kathmandu

Educational Qualifications
Bachelor of Science (B.Sc.) – Major in Biology
Master's Degree – Sociology & Anthropology
Shastri (Ongoing) – Balmiki Vidyapeeth

Professional Experience
Government School Teacher (Madhyamik Pratham Shreni)
Taught at Secondary Level (Madhyamik)
Taught at Higher Secondary Level (Uchcha Madhyamik)
Served as Head Teacher
Led academic and administrative development
Strengthened institutional performance and student outcomes

Areas of Interest
Sanskrit Vyakaran
Spiritual & Philosophical Studies
Educational Leadership

Digitization by eGangotri Trust
Funding by MIDF, New Delhi